

Šefik Baraković*

POJAM I POJAVA FAŠIZMA

SAŽETAK

Pojava fašizma vezana je za drugu deceniju dvadesetog vijeka. To je produkt, konstitucija, liberalnog stadija razvitka građanskog društva. Proistekla je iz građanski onemogućenog procesa državno-nacionalnog dinamizma, odnosno iz zapriječenog državno-građanski primjerenog kontinuiranja građanske političke strukture u pitanju u zreлом liberalizmu. - Građanski razvoj produciran je dimenzijama racionalnosti i iracionaliteta. Nacija je fenomen građanskog razvoja i ona na specifičan način artikuliše i inkorporira implikacije građanskih odnosa postignute nivoom državne regulacije. Unutar građanske pozitivnosti konstituirani i struktuirani građanski odnosi doimaju se, tumače i definišu za nacionalni uspjeh, a zastoji, ograničenja i spoticanja građanskih državnacionacionalnih odnosa interpretiraju se nacionalno neafirmisanom satisfakcijom. Nedostatno, neujednačeno, razvijan određeni dinamizam državne nacionalno-građanske strukture pokazanom osnovom pertinentne insuficijentnosti u zreлом liberalnom stadiju, uskraćen da mjerodavnim kontinuitetom posreduje i izgrađuje zahtijevano postavljani intenzitet građanskog nacionalnog produktiviteta, sukladno proporcionalnom izostajanju, ili kolabiranjem u stagnaciji istovjetnim sa regresijom, tražeći izlaz po svaku cijenu, sažima iskustvo negativiteta, iracionalnosti i negiranja, preobraća to iskustvo u pokušaj, vlastitog razrješavanja građanskih protivrječnosti.

Neumitnom regresijom održavano legitimiranje iracionalnosti i negiranja, svojim negativitetom i osnaživanom isključivošću, u naciji dobija formu **nacionalizma**. Uslovi *per se* nacionalističkog negiranja, unutar državno-nacionalističkog korporativizma sudjelujuća iracionalnost, pridonose radikalizaciji, podstiču i osnažuju percepciju prihvatanja građanske besperspektivnosti, djelotvorni su i manifestni kao projicirani uticaj kojeg provodi i ostvaruje onaj

* Doc.dr.sc. Šefik Baraković, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.

«suprotstavljeni». Građanske protivrječnosti negiranja, afirmisane, produbljivane i omogućavane okvirom isključivosti nacionalizma, prijemčive su prihvatanju, potpomažu pravac, spremnost, osposobljenost, sklonost, kompaktnosti konteksta iracionalnosti. Na tim pretpostavkama uzdižu se, izgrađuju i ustanovljavaju mjerila recepcije ili obznanjivanja istine, N.B. ideologije, u kojima principi racionalnosti ne mogu imati relevantno važeće mjesto. Vještački se održavaju, usmjeravaju i koordiniraju građanski odnosi, narodne mase postaju populističke, a sunarodnici, građani, jedinice atomizirano populističke mase. Populistička masa vođena je autoritarnošću Vođe, formirana je u spremnosti da se jedino zalaže od njega prezentovanoj legalnosti, pouzdanjem u ispravnost, odnosno za legitimitet od njega doziranog i provođenog načina i tzv. proslijeđivanja istine. Izgrađeni ambijent realno doprinosi i omogućava da je Vođa koncentrisana moć, dobročinstvo, istina i pravda, oličenje predanosti za opštu dobrobit, povjerenje u izvjestan spas, *Heil*, i sa tih osnova njegova nepogrešivost crpi snagu iz slijeđenja njegovih ciljeva i ideološkog koncepta, koji su se ionako ispostavili za jedinu alternativu. Vođa u ovom smislu ima mogućnost da zbiljskom stanju prilagođava valjanost i važenje ideološkog koncepta, ali i da sve postignuto drži za realno. Prilagođavanje realnog ideološki i politički iskonstruisanom ideelnom nije moglo izbjeći iskušenju konteksta prilagođavanih historijskih činjenica, afirmisanja mitološke i željene historijske svijesti i predaje koja daje funkcionalnu podršku postavljenom konceptu svrha i ciljeva.

Fašizam počiva na apsolutnom zahtjevu djelotvornosti postavljenog lajtmotiva iracionalnosti i negiranja, organizaciono prilagođavanje i opravdanje na ovim osnovama političkih oblika i tokova. Ovo prilagođavanje i opravdanje takođe funkcionalizira praktičnu neophodnost da se ciljevi fašizma konstantno, podsticani uspjesima, kontrolom usmjeravaju i omogućavaju. Potpuna ideologizacija fašistički konstituiranih odnosa kompenzira obesnažene samodinamičke principe racionaliteta, a poslušnost i slijeđenje efekti su ideologizacije, pri čemu koncept životno izokrenutih svrha može da se operativno struktuirati.

Fašizam se poziva na samožrtvu kao lozinku spasa! U ambijentu iracionaliteta veliča se iskupljenje uspjeha u ostvarenju zadato postavljenih ciljeva, a u kontekstu racionalnosti istim okvirom zadržani trend ispostavlja se kontinuiranjem prisile da se zanemari, **žrtvuje**, karakter supstancije stvari pozivom na senzibilnost u praštanju.

Mjere kojima se fašistička ambicija samoističe, unutar pojedinačnopsihičkog plana represije i terora, afirmišu i favorizuju **mitove** gordosti, veličine, pravde, poštenja, ponosa, velikodušnosti, slobodoljubivosti, a u konačnom ona se opravdava blagoslovom providenja, tj. poziva se da ima podršku i odobrenje od određenog providenja.

Determinante koje su omogućile fašizam imaju sposobnost da se putevima iziskivanog suprotstavljanja i manipulacije manifestuju u prilagodivo novom obliku. Protivrječnosti došle do izražaja u fašizmu pored drugog su prisutne i u n e o f a š i z m u. Njihovo mjerodavno rasvjetljavanje ne može a da ne bude doprinos suzbijanju njihovog izražavanja na ovakav način.

Ključne riječi: *Nacionalizam, manipulacija, korporativizam, fašizam, iracionalnost, negiranje, Vođa, građansko suprotstavljanje, populizam, slijedenje, jedinka mase.*

Uvodne napomene

Fašizam nije jednokratna pojava i naučnoteorijski je zasigurno učvršćen nalaz brojnih istraživača da nije pojava prolazne historijske promjene, nego implikacija stasala, afirmisana i omogućavana navodnim razrješavanjem protivrječnosti jednog perioda građanskog razvoja. Kao zrelo liberalna, odnosno postliberalna građanska implikacija on je ostao u mogućem dinamiziranju, upotrebi ili funkcionalizaciji i u ovom smislu nije sišao sa historijske scene porazom Hitlera u Drugom svjetskom ratu. Građanska koordinacija protivrječnosti i najbrutalnija upotreba moći u regulaciji političkih i ideoloških odnosa skreću istraživačku pažnju da se fašizmom kao građanskom činjenicom valja baviti ne tek historijski.

Tendencija svjetskohistorijskog građanskog razvitka stadija zrelog liberalizma **svojim osnaženim protivrječnostima iracionalnosti i negiranja** manifestovala se u fašizmu, a svojom najupečatljivijom radikalizacijom u Hitlerovom nacizmu. - Određenim nacionalnodržavnim strukturama izostali dinamizam intenzivirano proizvodi negativne efekte u obliku negiranja i dobijanja na uticaju iracionalnosti. *Razvojno* neprilagođeni političko-ekonomski *građanski proces*, njegovo skladno i razvojno neobezbijedeno struktuiranje, pobude, interesi i zahtjevi određenih državnacionacionalnih struktura išli su za redefinisanjem njima dosegnutog mjesta u građanskom sistemu najširih političkih odnosa u kojima su se sužavale i susprezale njihove građanske mogućnosti.

Fašističku ambiciju porodile su protivrječnosti poretka zrelog liberalizma, ovim poretkom one su se izrazile, omogućile i koncentrisale u naciji, nacionalizmom su one dobile agresivno mobilizacijski tretman i upotrebu, a u ovom usmjeravanju formiravana misija se je upravljala i samoopravdavala da joj je preventivni karakter u smislu virtuelnih ili predviđano postojećih istovjetnih ambicija drugog ili drugačijih nacionalnih i nacionalističkih

korpusa. – U svojim izgovorima i dovijanju fašistička preokupacija teži uvijek da iskonstruiše da je potaknuta negativnim uticajima onih na koje se ustremila, a da je njena samoaktivnost tek konkretizovani doprinos ispravnom razrješavanju postojećih problema i uzor koji treba da funkcionalizira pravdu. Zato fašističke težnje i projekti imaju generalni stav, opredijeljuje ih lajtmotiv, da su postignuti uslovi vlastitog **nacionalnog** bića određeni pouzdanjem i samopouzdanjem da definitivno razrješavaju probleme i nedaće kojima je njihov nacionalni korpus podređen i od kojih trpi, a te probleme i nedaće, po fašističkoj ideologiji stvara i omogućuje identifikovano predstavljena pošast, koncentrisano zlo same žrtve, unaprijed predodređene za eliminaciju i eksterminaciju.

Građansko, svjetskohistorijski dominantno, nadređivanje u postliberalnom razvoju, oblicima državne organizacije preovlađujuće postavljenog globalnog poprišta, **održani u naciji manifestni dio artikulisanja iracionalnosti, funkcionira protivrječnosti ovog poretka** posredstvom težnji i konstituisanja snaga nacionalističkograđanske negacije; negacija se usredsređuje na vlastito nacionalno postojanje, ili nacionalizmom transformirano usmjerava na drugog i različitog. U nacionalizmu izražavani uslovi potpunije nacionalne negacije, politički organizovano projicirani, razvijani i podržavani radikalizacijom i odgovarajuće karakterističnom prilagodбом ideološki i teorijski konstruiranih tvorevina, stvaraju i formiraju fašističku ambiciju, omogućavaju fašistički cilj i strategiju. U fašizmu formiran zahtjev razrješavanja građanskih protivrječnosti utoliko je vođen unutarnjegrađanskim procesom rekonponovane negacije! Građanski dinamizam kontinuirano čini na promjeni manifestovanja, ali ne eliminiše građanske protivrječnosti. Slogani fašističke ideologije primarno podstiču stvaranje nacionalističke snage radikalizacijom negiranja vlastitog nacionalnog korpusa, da bi prilagođenom ideologijom, prilagođenom teorijom i tzv. produciranjem historijski opravdavajućih činjenica, a i mitovima i fikcijama o neprijatelju, odnosno neprijateljima, bila intenzivirana mogućnost uticanja na raspolaganje, na instrumentalizaciju i manipulaciju tako formiranom snagom, te autoritarnu, sadomazohističku spremnost na podršku i provođenje iracionalnih postupaka uništavanja i nihilizma.

Istraživanje i problematiziranje fenomena naslovljenog temom ide za analizom, razmatranjem i dokazivanjem da je fašizam izraz protivrječnosti određenog građanskog stadija, da fašistički oblik manifestovanja otkriva prirodu tih protivrječnosti koja se formirala u jednom stadiju, da građanske protivrječnosti ovjenčane svetošću nacije vrše preobražaj individualiteta pojedinca u atomiziranu jedinku populističke mase, a ova masa, sjedinjena sa «usmjeravajućom vizijom» vrlina, odlika, snage, strategijom i mobi-

lizacijskim ciljevima Vođe, ostvaruje jedinstvo organizacije upravljeno na monstruozno okretanje protiv života, civilizacijskih, povijesnih, kulturnih i društvenih tekovina uopšte.

Postavljene građanske protivrječnosti ograničavajućeg nacionalističkog sadržaja opredijeljene pravcem intenzifikacije, modifikovanja i unapređivanja negacije, određeno formiraju izraz i projekciju fašističkog struktuiranja. U zreлом stadiju liberalizma građanskog društva fašizmom artikulisane protivrječnosti, primjereno postojećem karakteru građanske tendencije, omogućuju svjetski legitimiran okvir. – Postliberalni stadij kvalitativno mijenja manifestaciju građanskih protivrječnosti; njihov mijenjani karakter nije izmijenio sam sadržaj, te shodno interesnom omogućavanju modifikuju se **oblici manifestovanja** građanskog procesa *unutar generisanog uticaja* i ostvarivanog načina sudjelovanju političkih struktura. *U tom pogledu protivrječnosti postliberalnog perioda efektom građanske realizacije interesa, snagom uticaja i sučeljavanja omogućavaju prostor koji se može ispoljiti i ostvariti u neofašizmu.*

Dakle, središnji cilj istraživanja pojave fašizma postavljen je rasvjetljavanjem struktuiranja građanskih protivrječnosti, koje ostvarenjem, procesom svog legitimiranja i odjelovljenja važećih dinamičkih principa, konstituiraju i omogućavaju, kako same sudionike, tako i snage moguće izgradnje i davanja podrške na tom putu i načinu determiniranja građanskih tokova. - Građanska tendencija bitnim principima postliberalnog preobražaja uspostavlja i konstituiše globalne integracije, da građanske političko-ekonomske strukture profiliraju i definišu svoje mjesto doprinosom koji postižu činjenicom samog omogućavanja postliberalne građanske tendencije.

Građanske protivrječnosti dvadesetog vijeka izrodile su fašističku ambiciju, a u postliberalno stvorenim uslovima održan njihov sadržaj može biti dirigovano korišten, raspoloživo generisan i funkcionaliziran, odnosno zloupotrijebljen.

Osnove pojave i nastanka fašizma

Fašizam je ekstremno agresivna politička i ideološka pojava, koja unutar **izdvajanja i artikulacije** građanskog procesa negativiteta i negiranja protuživotno proističe u težištu navodnog pokušaja preinačavanja stadija *zrelog liberalizma* građanskog poretka i razrješavanja ograničenja, problema i protivrječnosti postavljenih državno-nacionalnim okvirom ekspanzije. Razvoj građanske tendencije nosi princip dinamizma i proširivanja i u ostvarivanju građanskog organizacionog oblika i građanske koordinacije ovaj princip svojim uticajem posreduju uključene političke strukture. Slijedeći izgrađeni

perpétuum mobile građanska tendencija uključuje sadržajno ispostavljeni dinamizam i u tom smislu je nadređena neobezbijedenim, odnosno bitno neostvarenim aspektima neke građanski određene nacionalne ili državne strukture. Historijski karakter artikulacije generisanih građanskih odnosa i nacionalnodržavni plan njihovog postignutog omogućavanja ostvaruju i definišu mjesto sudjelovanja političkoekonomskih identiteta u kontinuiranju građanske dinamike. - Odgovarajućom prirodom i razvojnim potencijalom građanskih odnosa karakteristične *prezentativne državne i nacionalne konstitucije* stvaraju mjesto i zadobijaju sami način, mogućnost i funkciju, tj. stepen uticaja da kreiraju, podržavaju i posreduju protivrječnosti građanske tendencije.

Građanskim razvojem zapriječeni, nekontinuirani, *a time zbog neobezbijedenih aspekata u nacionalno-političkim konstitucijama onemogućeni*, strukturni dinamizmi, svojim legitimitetom direktno doprinose intenziviranom usmjeravanju produkcije negativiteta, *iracionalnosti i negiranja*, te kao takvi, kontekstom datog političkog organizovanja, stvaranjem neophodnih i potrebnih ideoloških uslova se ispostavljaju za osnovu i pogonsku snagu fašističke ambicije. Fašistička ambicija pretpostavljena je izostavljanjem (zanemaruje se hipokrizija kojom se iracionalnost prilagođeno teži enkodirati) uvažavanja i značaja racionalnosti u zbiljskom legitimitetu razvoja historijskih civilizacijskih i kulturnih tvorevina, a, pored drugog, ove tvorevine su i u historijsko biće nacije kao građanske pojave generički struktuirane. Ona na bazi nacionalizma, iracionaliteta, socijaldarvinizma, mitova o veličini, izabranosti, hiljadugodišnjoj vladavini, građanskom trpljenju, božjem narodu, slavi sopstveno izgrađivani i nametani projekat «spasa», a na bitnom uvjeravanju o darovanom Vodi, variranjem principa prijatelj – neprijatelj, što je šifrovani izraz za vjernost i spremnost na pokoravanje, odnosno odupiranje programiranom pokoravanju.

U ovom smislu krivcima se označavaju proglašeni neprijatelji, a oni su ti koji ne prihvataju podređivanje.

Povijesno razdoblje u kojemu se fašizam javio, dvadesete godine dvadesetog vijeka, razlozi putem kojih se, iako promijenjenim osnovama, formama i ciljevima, intencije njegovog produciranja održavaju, **otvaraju** i u smjeru pitanje pretpostavki, suštine, pobuda i implikacija manifestovanja fašističkih svrha unutar njegovog potencijala i težnji da se artikulira i nameće. U fašističkoj ambiciji izdvojeno su artikulisane i ustrojeno se generišu građanske implikacije negiranja, a u svom izrazu dinamiziraju podsticaj omogućene eliminacije korijena života, podržavajući djelotvornost principa isključivosti; fašističkim planom sistematično i organizovano usmjeravano i postignuto samonegiranje preobražava se u cjelishodni agresivitet prema

fiksiranom neprijatelju, *a koncept tih prilagođenih mjera, postupaka i metoda, klimom potpuno odbacivane pozitivnosti, daje, produbljuje, funkcionalizira podršku cjelovitom ostvarivanju i provođenju iracionalnosti*. Kako relevanciju vlastitog postojanja fašistička težnja i preokupacija potvrđuje jedino realizovanim ciljem, reglementacijom podređivanja, ona tom cilju obezbijедуje put metodama usavršavanog dirigizma i postupcima najminucioznije kontrole svih životnih područja jedinki mase i cjelovite političke organizacije državnofašističkih ustanova i struktura.

Fašizam kao ideologija, pokret, politički režim, vlast projiciranog negiranja i samonegiranja, i na taj način pokoravanja i podređivanja, nastoji realizovati svoje ciljeve mjerama ideološke manipulacije, propagande, terora i korupcije, podrškom stvorene nacionalističkodržavne mase populistički atomiziranih jedinki. Vještinom uvijek prilagođavanih postupaka fašistički akteri i ideolozi na autoritetu i principu Vođe izgrađuju masu spremnih i sposobnih jedinki, koje se stalno podstiču i nadziru na predanost i disciplinovanu zalaganje u izvršavanju postavljenih iracionalnih zadataka. Kao *implikacija određenog stadija građanskog procesa iracionalnosti* fašizam jedino provodi i ostvaruje princip dosljednosti u služenju i instrumentalizaciji iracionalnosti putem afirmisanja i izgrađivanja apsolutno frivolne mase, a kao kompletni dirigizam vlastito usmjerava i opravdava iracionalno programirane svrhe i njima prilagođeno primijenjivana sredstva i postupke.

Slijedeći ovaj okvir fašizam je ujedno izraz, funkcionalni produkt u građanskoj perspektivi zapriječene političke i ekonomske konstitucije, determinanti razrješavanja te perspektive u nacionalističkokorporativnom afirmisanju i artikulisanju prihvatanja iz tog nivoa proisteklog negiranja i dinamiziranog iracionaliteta potpunog dirigizma u procesu građanskog legitimiteta nametanja. Fašizam je doslovna težnja, bitno nastojanje da se nacionalnodržavno favorizovanim sredstvima radikalizacije iracionalnosti i negiranja prevlada vlastita građanska zapriječenost, besperspektivnost, obezbijedi mjerishodniji legitimitet u cjelovitoj funkcionalizaciji građanske dinamike. Ovim težnjama fašizam je u službi nastojanja da se u građanski integrisanijim odnosima preuredi ili restruktuiira mjesto i funkcija njegovog inicijalno aktivnog nosioca na način dominantno ostvarenijeg uticaja u omogućavanju stadija zrelog liberalizma i povoljnijeg pozicioniranja u uslovima postliberalizma.

Prvobitno fašistička preokupacija se formira političkom strategijom Benita Mussolinija; organizacija države u razrješavanju unutrašnjih građanskih protivrječnosti postavlja se za osnovnu vrijednost. Pojam Duče («vojvoda» fašista, ‚Duce del fascismo’) prilagođeno je uveden u programiranom oslanjanju na državu da autoritetom vođe Mussolini isključuje ideološke i poli-

tičke takmace, da ovim konceptualnim struktuiranjem fašizam ostvari uslove legitimiranja pobuda i konstitutivne organizacije vlasti totalitarizma.

Nacizam, kao nacionalsocijalistički fašizam, tj. fašizam postignut i ostvaren u krajnje mogućoj građanskoj perspektivi radikalizacije i negiranja, uništavanja i razrušavanja same prirode, odnosno cjelovite geneze životnih tokova, uspostavlja totalitarnost oslanjajući se prvobitno na nacionalističku homogenizaciju; nakon apsolutno postignute nacionalističke koherencije nacistički projekt i ambicija fanatično primijenjuje rasističke, socijaldarviniističke, principe i konstrukcije, funkcionalno prilagođavajući i na postignutiji način opravdavajući plan i program podređivanja, osvajanja i ekspanzije. Programom NSDAP postavljeni, a Zakonom 1935. god. usvojeni rasistički principi omogućili su legalnu primjenu kriterija uključenih u zvaničnu provjeru, tj. ocjenu odanosti i sljedbeništva pojedinaca u služenju fašističkim ciljevima i svrhama, te sa tih osnova formirane, «stručno-povjerljive» komisije obavljaju identifikaciju tzv. pripadnosti arijevske rasi. Predominantni uslov toj pripadnosti je vjernost u provođenju nacističkih zadataka, a posredno su ti «rezultati» bili uključeni u koncept određenja njemačkog građanina, sukladno zakonu donešenom u isto vrijeme kada je donešen i Zakon o zaštiti njemačke krvi i njemačke časti.

Uz stalno intenziviranje mjere primarnih pritisaka i terora, psihičkog i fizičkog mučenja i iznuravanja, a u procesu borbe za vlast, dominantno ostvarivanom propagandom, širenjem straha i zlostavljanja, organizacija NSDAP-a uporno provodi i konkretizuje taktiku strategije identifikacije sa Vodom, u čijem ostvarenju izražavanog oblika jedinstva i slijeđenja treba da se «pronade» spas. Nakon dolaska na vlast učvršćenje autoriteta Vode takođe je trebalo da doprinese obliku totalitarističkog omogućavanja političke vlasti. Za razliku od prethodnog karaktera, parlamentarnog vršenja političke vlasti, dominantne uloge Reichstaga, nacistički totalitarizam je bio upravljen na apsolutnu funkcionalizaciju, pouzdanost i predanost jedinki populističke mase u besprijekornom prihvatanju i provođenju naredbi unutar organizacije i ostvarenja fašističkih ciljeva.

S druge strane, ocjena da se arijevske rasi ne pripada išla je u red najzlokobnijih osuda, a ozvaničavanje stepenovane legitimacije o pripadnosti značilo je stigmatiziranje, rangiranje u konkretnom određenju njemačkog građanina; njemački građanin se potvrđuje u karakteru i kontekstu slogana «Njemačka, Njemačka, povrh svega!»

Etimološki, termin fašizam potiče iz latinskog jezičkog nasljeđa – fascēs, plural od fascis, u značenju svežanj. Svežanj pruća sa sjekirom bio je simbolom pratilaca visokih službenika u starom Rimu. Starorimski magistrati

posjedovali su pravo da strogo kažnjavaju i da određuju smrtnu kaznu! Za svoj simbol i uspostavljeni način vlasti u Italiji B. Mussolini (1922-1945.) je preuzeo rimsko obilježje vladavine svežanj pruća sa sjekirom.

Mussolini preuzima pojam «fascio» za grupu italijanskih intervencionista koji su na strani Antante 1915. ušli u Prvi svjetski rat. - Četiri godine kasnije u Milanu osnovani **Borbeni savez istomišljenika** različitog političkog porijekla Mussolini označava pojmom fascio (**Fascio di combattimento**).¹

Pokret Borbeni savez istomišljenika, pretpostavljen većim uticajima u talijanskom političkom i kulturnom životu, preinačuje se 1921. god. u Partiju nacionalnih fašista – PNF. Osvajanjem vlasti maršom na Rim 28.10.1922. god. Mussolini i Partija nacionalnih fašista dobijaju faktičku mogućnost provođenja diktature i terora.

Građanski politički, ekonomski i ideološki odnosi uključuju protivrječja čiji razvojni principi produkujaju efekte iracionalnosti! Ti efekti dolaze do izražaja unapređujući forme, determinacije, načine djelovanja i manifestovanja, a sa svoje strane oni se takođe obezbijeduju i opremaju, ne samo neophodnošću vlastitog opravdanja, produkcijom odgovarajućih teorijskih objektivacija i egzegeze. Njihovo primarno obezbijedenje, bilo da je najdirektnije planski konkretizovano i organizovano, bilo pak vođeno neutemeljenim, ograničenim, mjerilima i kriterijima teorijski prilagodive analize i sagledavanja, u svakom pogledu svjesno ili nesvjesno, ide za tretiranjem i postavljanjem stvari *kamera opskúra*. Implikacija iracionalnosti obezbijeduje se, podržana je nesmetanijim dejstvom kombinovanja odgovarajuće stvorenih teorijskih rezultata, izgradnjom stanovišta da je građanski ekonomski i politički razvoj najsvrsishodnija pozitivnost, te ujedno i društveni i individualni napredak. Određenim kombinovanjem ovaj stav, stanovište, dosljedno podržava tek drugačije strukturano favorizovanje, tj. pretpostavljanje, da je građanski poredak zasnovan na isključivo racionalnim principima. Izvjesno je da su objektivacije te vrste, kako su na drugi način utvrđivali predstavnici Frankfurtskog kruga i T.W.Adorno posebno, činile kontinuitet u podsticanju mjera kojima se građanskohistorijski aktivirala i omogućavala Hitlerova pojava.

Iznošenje teorijsko-naučnih i filozofski određenijih istina građanskog društva nije u domenu niti slijeđenja, niti, na bilo koji način, podrške opravdanju građanske tendencije u njenim aspektima negiranja, pobudama i izrazima proizvodnje, upotrebe i funkcionalizacije iracionaliteta. Određenija obilježja razvoja građanske tendencije, ovim poimanjem istražena, objašnje-

¹ Faschismus, Enzyklopädie BROCKHAUS in 24 Bände, 19. völlig neubearbeitete Auflage Band 7, Mannheim 1988, 128.

na i utvrđena, predoče bilo ključne determinante datog perioda historijskog razvitka u primjeru opservacija, pozicije, Friedricha Nietzschea, bilo u formi istaknutijeg razgraničenja sa datim konstantama i stanovištima građanskog poretka, regulatornim uvažavanjem individualiteta i socijaliteta čovjeka pojedinca. U uslovima postliberalizma građanskog društva, kada je subjekt građanskog procesa «difuzno ili zataškano zatumljen», naučno-teorijski ustanovljena analiza građanskih određenja negiranja i građanske iracionalnosti, dijalektički identificirana, obuhvaćena, istraživački dosljedno sagledana, može biti predočena u fenomenu kritike. Kako je društvena naučnoteorijska relevancija određena principom dosljednosti koji u ovom smislu izvorno podrazumijeva dosezanje do identifikovanog društvenog subjekta, a ovog je postliberalni razvoj građanskog društva asocijalizirao, to se teorijski nalazi uskraćene podudarnosti mogu teorijski osvjedočiti **formom kritike**.

Postavljena i otvarana pitanja da li naučnoteorijska i filozofska istina potencijalno može dinamizirati regresivne projekte, odnosno poraznonegirajuće implikacije građanskog razvitka, korespondira sa fenomenom upotrebe naučno relevantne istine, poput upotrebe same nuklearne energije, koja može da se funkcionalizira u svrhe protiv ljudske kulture i civilizacije. Svaki mjerodavan odgovor u ovom smislu iziskuje uvažavanje čovjeka pojedinca, tj. da naučna istina bude u funkciji njegovog postojanja, a to što tok i karakter građanskog razvitka može da istinu instrumentalizira i podredi nekim suprotstavljenim interesima, ni u kom pogledu da na taj način istina može biti oskrnavljena. Ovoj problematizaciji pomaže poznati stav Maxa Horkheimerera da istina može postojati i kada je niko ne uvažava, a ako se stavlja u kontekst i funkciju zloupotrebe to ne treba da obeshrabri napore na njenom afirmisanju i utvrđivanju.

Fašizam su omogućili procesi proizvedene nacionalnodržavne razvojne neravnoteže karakteristično osnažene u razdoblju zrelog stadija građanskog liberalizma! Putem nacionalne konstitucije manifestuju se građanske protivrječnosti liberalizma, a srazmjerno inherentnim implikacijama građanskog onemogućavanja u njegovom zreлом stadiju, dinamizam ovih protivrječnosti ostaje ustrojen i izražava se u naciji, odnosno u ovom smislu autoritativno državnonegativno organizovanom legitimitetu. Infrastrukturno obezbijedivan, uravnoteženi građanski dinamizam struktura, artikuliše, sistematizira ili dosljednije usmjerava građanske protivrječnosti autoritetu državne regulacije.

Posredujući se nacijom, zreli stadij liberalnograđanskog razvitka preinačava građanske protivrječnosti, dinamizmom ih generiše u integrisanije forme, te jedinstvenim pravcem ih čini sastavnim dijelom prevladavanja nacije. Prednjačeće političke strukture unutar postliberalnog građanskog sta-

dija, kao eksponenti artikulacije građanske tendencije, nacionalno postojanje održavaju svrhom reglementiranja građanskih protivrječnosti. - *Nacijom omogućavane protivrječnosti građanskog **postliberalnog perioda** neophodne su unutar struktuiranog formiranog poretka hijerarhije prednjačenja. U ovom poretku afirmisanje nacionalne konstitucije jedino može da bude u funkciji pružanja podrške određeno integrisanijim ostvarenjima načinu postliberalne supremacije.*

Uslovi nadnacionalnih, globalnih integracija održavaju, ili daju podsticajni politički prostor državnacionalnim konstitucijama ovog stadija u osnovnom definisanju u p o r e b e, stvaranju, putem afirmisanja i ostvarenja nacionalnog, odnosno nacionalističkog izraza, povoljnijih mogućnosti građanskog dirigovanja, čime se dosljednije funkcionalizira upravljano producirana građanska postliberalna moć.

Kao produkt iracionaliteta, bez obaveze prema životnim podsticajima i impulsima, a tako i bez odgovornosti za istinu i životvornost, nacionalizam omogućuje fašizmu da kombinuje i prema prilikama modifikuje potrebnu uvjerljivost svog projiciranja, postojanja i izgrađivanog legitimiteta. Fašizam je u takvoj poziciji i mogućnosti jer «on je savladao tako dobro nacionalnu konkurentsku borbu da on nju može odstraniti. Odobreno, neusiljeno, mogao bi on pitati, zašto ne trebam ništa raditi šta ja hoću? Nikakvim manjim masama ja ne dajem ni posao ni hljeb kao bilo kakav privredni šampion slobodnog stila.»²

Fašizam je proistekao u uslovima navodnog prevladavanja komponenti i određenja krajnjeg društvenog besperspektivizma, beskompromisno suzbijenih ekonomskih tokova, te na taj način posljedica negiranja, kako samog pojedinca, tako i građanskih mogućnosti.

Iako izraz produkta takve vrste građanskih mogućnosti, fašizam opredjeljuje i produbljuje, manifestaciono i suštinski dovodi do apsurdna, samu moć i opskurnost negiranja.

Fašizam je jedan od agresivnoofanzivnih i ekspanzionističkih oblika destruktivnog ideološkog i političkog zalaganja na usmjeravanju građanskohistorijskog toka i u tom pravcu dosljedno slijedi makijavelistički princip da cilj opravdava sredstva. Kako u ovom pogledu primijenjena sredstva pridonose provođenju i omogućavanju najzlokobnijih postupaka i protuživotnih ambicija, strategija fašizma nije samo prisiljena da u ovisnosti od realizovanih ciljeva iznalazi operativnotaktički najuvjerljiviju kombinaciju opravdanja, nego, pored svom kursu neophodnog prilagođavanja historij-

² M.Horkheimer, Die Juden und Europa u: Gesammelte Schriften Band 4, Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988, 327.

skih događaja i uticaja na omogućavanje postojećih političkih i ideoloških odnosa, nužno se veže ili nužno izvlači one historijske motive koji afirmišu, koji su nadahnuti fikcijama, odnosno koji su najudaljeniji od faktičkoživotnog postojanja. Izopačeni ciljevi, djela i postupci svoju idejnu «aromu» i propagandno uticanje nezaobilazno baziraju i učvršćuju u tvorevinama mita, predstavljanju kombinacija o neopravdanom trpljenju i stradanju, a, kako se naglašava, za račun tzv. vlastite nacionalnodržavne pravdoljubivosti, poštenja i dostojanstva.

Fašizam nastankom održava i funkcionalizira iracionalnu dimenziju građanskih političkih odnosa i njegov propagirani i ideološki kurs podređen je uspostavljanju mjera, prosljeđivanju provođenja iracionalnih motiva! Izdvojeno izraženu i afirmisanu snagu dominantne iracionalnosti u fašizmu i nacizmu dosljedno posreduju principi formule «što gore to bolje», a na toj osnovi se gradi i pospješuje nacionalistička isključivost, radikalizam populističkih jedinki mase, težištem prihvatanja i podržavanja planova, mjera, zahtjeva i riješenja dobijanih od obožavanog i neprikosnovenog autoriteta Vođe.

Autoritarnost Vođe postavljena je za vrhovno načelo, a primijenjivane mjere **odobravanja** i generisanja autoritarnosti doprinose uspostavljanju, stvaranju i afirmisanju totalitarnog oblika vladavine!

Nacionaliziranje građanskog procesa negacije determinanta u nastanku fašizma

Prvi svjetski rat potaknut je težnjom zadobijanja boljih performansi za povoljnije pozicioniranje privredno-političkih struktura unutar ekonomskog i političkog postizanja građanski zahvalnijeg mjesta u preobražajima zrelo integrisanijeg liberalizma! Njegovi pokretači, nosioci i inspiratori bili su zaokupljeni idejom dobijanja prednosti u faktorima građanske dinamike, odnosno promjenom, pomjeranjem mjesta u ekonomskopolitičkoj struktiranosti predvodnika građanskog svjetskohistorijskog sistema.

Kako su ratni pokretači izgubili rat, Versajskim mirovnim sporazumom postignuto i definisano primirje zasigurno je sve uvjerljivije dokazivalo činjenicu da Njemačka ne može dinamizirati aktivnost da bi udovoljila opsegu postavljenih obaveza ratnih reparacija. Tako stvarani i omogućavani poratni politički odnosi, u vladajućim njemačkim krugovima doživljavani, interpretirani i isticani za **Versajski mirovni diktat**, učinili su kompleksnijom političku klimu u Evropi, a i u svijetu. Pobjednice u ratu, u prvom redu Francuska i Engleska, bile su beskompromisne u postavljanju visine i trajanja otplate ratnih dugova Njemačke, da je razrez novčanih obaveza utvrđen Londonskim ultimatumom u aprilu 1921. god. bio određen u reparacionoj sumi od 132 milijarde zlatnih maraka, a i sa davanjima u isporuci uglja, željezničkog

materijala, stoke, mašina, fabričkih postrojenja, materijala za građevinsku obnovu i sl. Inflacija je za 1922. god. u Njemačkoj iznosila 5000 %.

Stanje i karakter njemačkog privređivanja može se pratiti propašću njemačke valute, njenim odnosom prema dolaru; **u novembru 1923. god. 1 dolar imao je vrijednost bilion maraka!**

Brojni dogovori, pregovori i planovi o reparacijama postizani su i učvršćivani do 1929. god., da bi iz pregovora vođenih od februara do maja 1929. god., rezultirao Young-plan i postavio obavezivanje Njemačke do 1988. god. prosječno godišnje u visini od 1,9 milijardi maraka. Reichstag je prihvatio zakon o Young-planu 1930. god., da bi on Hoover-planom već 1931. god. bio stavljen van snage.³

U njemačkim unutrašnjim političkim zbivanjima, u takvom razvoju događaja i obaveza prihvaćenih međunarodnim ugovorom (ugovorima), snage desnice su postojeće prilike koristile za stvaranje sebi naklonjene političke klime, šireći i učvršćujući svoju političku legitimaciju kroz uticaj; snagama desnice u ovom smislu su stvoreni povoljniji uslovi za osnovni instrument podsticanje i učvršćenje razornog građansko-političkog i historijskog negativiteta.

Hitlerova Nacionalsocijalistička radnička partija (NSDAP), nastala iz Njemačke radničke partije (DAP), prilagođavala je svoju agitatorsku i propagandnu taktiku stanju i raspoloženju stanovništva i izgrađivanoj političkoj svijesti, a sastavni dio te taktike postala je razrada i unapređivanje primjene brutalno-borbenih metoda i sredstava za čiju primjenu su formirani i bili su zaduženi različiti, tzv. zaštitni, odredi unutar organizacionog ustrojstva NSDAP-ea.

Politička desnica nije samo manifestovala radikalizam u vezi zahtjeva za revizijom Versajskog mirovnog sporazuma i u vraćanju zauzetih njemačkih teritorija, nego joj je to upotpunjavalo projekat izgradnje okosnice za svoje «programatske» ciljeve. U tim uslovima ona je najodsudnije za svoju ideološku platformu pridobijala odobravanja, sticala naklonost i simpatije njemačkih građana.

U unutrašnjoj političkoj borbi **zalaganja** NSDAP-ea išla su u obračun sa socijaldemokratima, marksizmom, komunistima, Jevrejima (borba protiv postignuća i tvorevina kapitalizma eksplicitno i istančano navedena u osnovnim tačkama programske orijentacije Partije) i sukcesivno, intenzivirano za jača-

³ **Kons.** E.Nittner, Der Weg zum Heute – Die Geschichte der letzten zwei Jahrhunderte 2. berichtigte und erweiterte Auflage, MAXIMILIAN-VERLAG HERFORD UND BONN 1964, 93. J.Dittrich et al. II, Die moderne Welt Von den bürgerlichen Revolutionen bis zur Gegenwart, Grundriß der Geschichte für die Oberstufe der Höheren Schulen, Gekürzte, zweibändige Ausgabe B, Ernst Klett Verlag Stuttgart 3. Auflage 1978 217-226 i 179.

njem njemačko-nacionalističkog, nacističkog, jedinstva, u kontekstu isticanja da se teži obezbijediti jednakost, ravnopravnost i pravednost, za njemačke građane. Stvaralačka, naučna teorija je dokazala da je to negativna jednakost, jednakost oduzetog individualiteta, oduzetih rezultata rada, jednakost slijeđenja, pogotovo obrušavanja na pretpostavkama i na činioce građanski unapređivanih odnosa i tokova, a koji su i osnova pojave, koncepta i strategije samog Hitlerovog fašizma. Od tzv. programskih zadataka NSDAP-ea iz februara 1920. god., od početka 1933. god. težnja nacizma u «ostvarenju» Trećeg Reicha, preko brojnih Hitlerovih obraćanja, govora, naročito Prvog proglašenja Hitlerovog kabineta od januara 1933. god., pominjani Zakon o jedinstvu Partije i države iz 1935. god, i iz iste godine Rasni zakon iz Nürnberga, 9/10 novembar 1938. god., provedeni pogrom nad jevrejskim radnjama i zlostavljanje jevrejskih građana, cinično, sarkastično nazvana Kristalna noć Njemačke, u svim tim aktima i događajima slavi se uzvišenost njemačke nacije, ozloglašavaju Jevreji i teorijske pozicije i ideologije koje nemaju stavova za podršku nacističkom omogućavanju, **osuđuju se i ocijenjuju suprotstavljenim**. Jevreji su tretirani kao nosioci svih zala i nepravdi, od početka određeni za žrtenog jarca, *iako su neprijatelji svi koji se odupiru u procesu činjenja frivolnim, pokornim i time se identifikuju da budu eksterminirani ili progonjeni*.

Hitlerov koncept isticao je jednakost kao prednost i privilegiju koju je proklamovao za građane Njemačke, a Nürnberški zakoni su decidno utvrdili ko može biti njemačkim građaninom, kako smo naveli, ozakonjenjem se slavio rasizam uzdizanjem pronađene arijevske rase, «a Jevreji to nisu!». Kako je Hitler naglasio, u Prvomajskom govoru 1933. god., klasna borba kao simbol prepirke i kavge prerasla je u simbol velikog ujedinjenja i uzdizanja nacije.⁴ *Nacija, odnosno nacionalizam, iz prethodno navedenih razloga, prijemčivi su za apsorpciju dirigovanih uvjerenja kada su k tomu priređeni politički i ideološki uslovi i odgovarajuće izgrađivan i formiran građanski ambijent.*

U periodu propagandističkog organizovanja na postizanju nacionalističke homogenizacije govorom u julu 1922. god. Hitler ističe okvir nacionalsocijalizma i svoje mjesto u njemu, premda prividno iznosi određenja o osobini socijaliste. «Ko je spreman za svoj narod tako potpuno se založiti da on stvarno ne poznaje nikakav veći ideal, nego samo dobrobit ovog njegovog naroda, ko našu veliku pjesmu ‚Njemačka, Njemačka povrh svega‘, tako je shvatio, da ništa na ovom svijetu njemu više ne stoji nego ova Njemačka, narod i zemlja, zemlja i narod, taj je jedan socijalist.»⁵

⁴ A. Hitler, „Hitlers Rede zum 1. Mai 1933.“ Welt Geschichte im Aufriß, Ausgabe in Themenheften, Herausgegeben von Werner Ripper, Der europäische Faschismus und das Dritte Reich, Verlag Moritz Diesterweg Ffm-Berlin- München 1977, 95

⁵ A.Bullock, HITLER Eine Studie über Tyrannie, Vollständig überarbeitete Neuauflage, Droste Verlag Düsseldorf 1969, 57 fn. 82

Za razliku u «Učenju fašizma» Mussolinijevog postavljanja i određivanja djelovanja nacije posredstvom države, apsolutizma historijske misije fašizma i moći kolektiva, pridavanje značaja borbi putem apsoluta države, koja predstavlja, kako ističe Mussolini, imanentnu svijest nacije, odgaja građane valjanosti i pobuđuje ih jedinstvu, Hitlerova nacionalsocijalistička ideologija afirmiše fašizam uzvisivanjem i formiranjem snage nacije, uzdiže njenu svetost, jedinstvo i čistoću.

Ekstremno nacionalističku osnovu Hitlerovog NSDAP-ea upotpunjuju borbena ofanzivne organizovane grupe, prethodno nazvane sporstko-gimnastičkim, a bile su strukturane i izvršavale su zadatke kao partijski vojno-polijski odjel. Sučeljavanje i suprotstavljanje pozicija desnice i ljevice Hitler će, uz postojeće političke prilike, koristiti za nametanje i učvršćenje svog vlastitog kursa i ideologije, postizanje uticaja u sticanju povjerenja i podrške masa. Ostvarenu političku moć totalitaristički vođa uvijek je stavljao u službu daljeg jačanja desno-radikalne homogenizacije i svoju demagošku političku vještinu kod populističkih masa funkcionalizirao napretkom u prihvatanju nacionalsocijalističke fašističke ideje. Zadobijanje uticaja u predtotalitarističkom razdoblju Führer je postizao kombinovanjem propagandne moći i njoj usklađivanih mjera psihičkog terora i fizičkog zlostavljanja.

Fašističkom projektu nacionalsocijalizma ništa nije bilo udaljenije od zalaganja za ekonomske i političke reforme kojima bi se prevazišli zastoji građanskog dinamizma ili otklanjale blokade u unutarnjemačkim privrednim, političkim i društvenim odnosima. Hitlerovu pojavu izdašno su potpomagale i podržavale determinante rezultata razrješavanja završetka Prvog svjetskog rata. Iz tog perioda osnovni poticaj nacionalsocijalizmu dale su ekonomska i politička kriza 1920. god., teret ratnih reparacija iz sporazuma i ugovora proisteklih iz Versaja, te tim povodom proistekla inflacija, francusko zauzimanje Ruhra, a pogotovo «psihoza ratnog poraza» (K.D.Bracher). Hitlerovoj ideologiji i stanovištu postupno su bili naklonjeni, ili pak naklonjeniji, svi osiromašeni slojevi društva koje su određenja ekonomskih i političkih pritisaka **neminovno stvarala**. Hitlerovoj strategiji to je činilo ustupak! Kako se zna, Hitler je i organizovano pridobijao pojedine slojeve stanovništva, a preduzimate mjere i primijenjivana strategija pridonjeli su ne samo da su i industrijalci pristali uz Hitlerov nacionalsocijalistički program, nego su i oni krajem 1932. god., uoči Hitlerove konačne političke pobjede, zajedno sa drugim ekonomski nadređenijim slojevima upućivali apele Hindenburgu da ga inauguriše za kancelara; nakon Hindenburgove smrti avgusta 1934. god., Hitler se (samo)proglašava i predsjednikom Reicha, «Führerom».

Potpunim preuzimanjem vlasti Hitler je mogao intenzivirano da konkretizuje isticano partijsko načelo da je protiv krupnog kapitala, a što je osna-

žilo atmosferu antisemitizma. Uz ove uslove vizija sistematično onemogućavanog pozitivnog građanskodinamičkog potencijala, dirigovano jačanje podsticanje i omogućavanje nacionalizma, vezivalo je jedinke populističke mase za predanost naciji, Führeru i nacionalsocijalizmu. Ujedno ostvarivana ekonomska onemogućavanja i tim povodom vezivanje i pronalaženje spasa u nacionalističkom jedinstvu, recipročno su doprinosili da populistička masa zdušno prihvata isključivost, slijeđenje, poslušnost, torturu, kao samožrtvovanje i doprinos u najavljujanoj i priželjkivanoj izvjesnosti.

Isključeni legitimni građanski pozitivnorazvojni dinamizmi i njihove funkcije, objektivno usmjeravane od autoritarnog i totalitarističkog nacističkog vođstva, realno su potpomagale proces dozirane radikalizacije političkih i idejnih tokova. Na ovaj način stvarana i izgrađivana politička, idejna i ideološka određenja mogla su da zasebno izdvojenu dimenziju iracionalnosti instrumentalizuju kontekstom omogućavanja monstruozno postavljenog antiživotnog plana i izraza.

Fašizmu, kao cjelovito provedenoj borbenoj ideologiji i projektu suzbijanja racionaliteta, a nacionalsocijalizmu posebno, vještina manipulacije u prvom redu služi da osposobi populističku masu na spremnost prihvatanja ciljeva, zadataka i interesa koje kreira nacističko vođstvo. Ambicija fašizma iracionalnost podupire i generira za jedinu osnovu, jedino prihvatljivu ideološku alternativu, posredstvom koje manifestuje, opredmećuje, projiciranu isključivost i negiranje.

U fašizmu se apsolutni, autoritarni i totalitaristički, zahtjev funkcionalizira osamostaljenim aspektom iracionalne strukture građanskih odnosa.

Od osvajanja vlasti 1933. god. Hitlerova NSDAP pomjera, odnosno proširuje, mit o veličini nacije nametanjem ispostavljenog koncepta i značaja rase; izgrađenoj predstavi nacionalne i nacionalističke supremacije koncept rase postaje odgovarajuće opravdanje i sredstvo ekspanzionizma.

Totalitarizam nacizma, rukovođen fenomenom **nacionalističke emancipacije**, podredio je ekonomske odnose i cjeloviti politički razvoj ideološkom struktuiranju i promicanju, a unutar taktički i idejno izdejtvovanog plana ova emancipacija je sredstvo, instrumentalizovana primjena, provedena mjera postupaka i ciljeva iracionaliteta. Totalitarizam nacizma nije samo koncentrisan na prihvatanje i slijeđenje fašističke ideologije, nego praksom ostvarene, konstantno omogućavane i nadzirane, koordinacije odanosti, on je praćenje naloženog izvršavanja postavljenih zadataka, istodobno je provjera i kontrola održanja vlastitog kursa, a zadaci podrazumijevaju «aktivnu» borbenu uključenost, egzaltirano odobravanje i euforično zadovoljstvo

potpomaganjem i učestvovanjem u ostvarenju fašističke snage, tj. postizanju ciljeva i interesa fašizma. Atomizirane jedinice populističke mase putem uključivanja i jedino preostalo slijedenog dirigizma, kako je prikazivanjem stvorena *aura popularis*, participiraju na propagiranoj ili demonstriranoj snazi obećano izglednog fašističkog potencijala, a u takvim uslovima prepušteno prosljeđivanje, provođenje i izvršavanje, naredbi «*potvrđuje*» se u dejstvu ostvarene snage zajedničke moći, a s druge strane efektom taktične iluzije sudjeluje u uzvišenim svojstvima i sposobnostima Führera.

Na osnovi proisteklih i izgrađenih ideoloških prilika i oduzete individualnosti jedinica atomizirane mase uključivanjem u ozvaničene fašističke tokove oslobodila se suprotstavljenosti, tačnije, postala je sastavni element faktičkih procesa negacije i samonegacije, a koji u pozitivnim uslovima građanskog održanja su joj bivali suprotstavljeni. Dakle, drugi uslovi izgrađenog građanskog sistema ideoloških i političkih odnosa doprinjeli su da ta jedinica moć negiranja i svojstvenu suprotstavljenost uskladi u jedinstvo sa tokovima negiranja i iracionalnosti i time u fiktivnu moć. Na taj način ona bezizlaz i teškoće, za nju ne iluzorno, intimno preinačuje u određeno projiciranu izvjesnost. Sa autoritetom Vode u totalitarizmu nacizma jedinica mase se identifikuje, zadobija jedinstvo i pouzdanje sa ideološkom i političkom koncepcijom. Ovo prepuštanje, koje je najmanje stvar izbora, postojano proističe iz formiranog ambijenta, uzajamno stvorenog dopunjavanja, legitimno pruža doprinos osnaživanju kursa fašističkih ciljeva i s druge strane rasterećenja koje je svojevrsno «bjekstvo iz jedne nesnošljive situacije, koja bi kad bi trajala, onemogućila življenje»⁶ situacije koja je, na jedan ili na drugi način, kako Fromm dodaje, odricanje od individualnosti i integriteta ličnog ja. E.Fromm ovaj fenomen analizira, razmatra i istražuje u krucijalnim svjetskohistorijskim građanskim uslovima, a unutar prednosti analitičke snage koju pruža dubinska psihologija. Fromm se analitičkom psihologijom zanima za poziciju fašističke jedinice uopšte, kako za onu opredijeljeno spremnu na slijedenje puta «nacionalističke i totalitarističke emancipacije», za lojalnost i za podnošenje žrtve na jedan način, tako i za korijene i stvaranje autoritarnih pobuda fašiste, za autoritarni karakter, za spoljašnji, internalizirani i anonimni autoritet. Fromm svojim psihološkim istraživanjem nalazi da je autoritarni karakter spreman na potčinjavanje, a tu spremnost podržava obožavanje autoriteta, te Fromm uvodi, ispituje i obrazlaže komponente kojima je strukturiran sadomazohistički karakter.

Djelatna moć, raspoloživo zadobijena ili u suprotstavljenosti nadređena, povodi, opredijeljuje i strukturira sadomazohistički karakter. Raspoloživo zadobijena moć fašistu usmjerava na ostvarenje, tj. zadovoljenje, instikata,

⁶ E.Fromm, Bještvo od slobode, «Naprijed» ITR0 Zgb., »Nolit» IRO Bgd., «August Cesarec» IITRO Zgb., Zagreb 1984, 103

nagona agresivnosti, a nadređivanje mu je uvijek razlog i signal na uzmićanje. «Dok se neka druga vrsta karaktera užasava pri pomisli da napadne bespomoćnog, autoritarni karakter je utoliko pobudniji da to učini ukoliko njegov predmet postaje bespomoćniji.»⁷ Sadomazohistički karakter operira, slijedi i orijentiše svoje postupke sukladno principima moći, terora i provođenja naredbi. Moć naredbe i glas moći fašista osluškuje, a teror je univerzalizam praktične fašističke koordinacije i održanja, koju fašistički žargon postavlja u sinonimiju vještine, pri čemu se i politika definira i određuje za vještinu nemogućeg (kako ju je Führer postavio).

Apsolutizacija prihvatanja, prepoznavanja i provođenja naredbi u fašizmu je razvijena u savršenstvo. Fašistička propaganda i organizacija ostaju nedjelotvorne bez besprijekornih funkcija sadržaja naredbi. Fašistu pokreće i omogućuje diktat naredbe artikulirane afinitetom iracionalnosti i negiranja, te iz tih razloga je stvaralačka društvena teorija ustanovila da fašista voli, mrzi i ubija po naredbi. - U ovom smislu karakter fašiste radikaliziraju monstruoze nacionalističke i rasističke predrasude, interes osnaženog aranžmana da se identifikuje, sjedini i potvrdi u kontekstu težnji, vizija i ideologije iracionalnosti. Provođenje ovih vizija i ideologije omogućuje pronalaženje koordiniranih podsticaja, pa je Hitler, pored drugog, nacionalsocijalističke mase i ohrabrivao za vjernost nacističkim i rasističkim ciljevima, tri mjeseca nakon što je postao kancelar Reicha, izričito istakao «Vi možete raditi što god želite».

Mussolini određuje fašizam putem favorizovanja države, karakteristično konstatujući «Kao antiindividualistička ideja stupa fašizam za državu. ... Fašizam potvrđuje državu kao jedino istinski realitet individuuma. ... On je za jedinu slobodu koja se može ozbiljno shvatiti, odnosno za slobodu države i individuuma u državi. Pa za fašizam sve leži u državi zatvoreno. ... U ovom smislu fašizam je totalitaran i fašistička država kao sažetak i ujednačavanje svih vrijednosti daje životu cijelog naroda njegovo značenje, dovodi ga širenju i snaži ga. Izvan države ne smiju postojati nikakve individue niti grupe (političke partije, udruženja, sindikati i klase).»⁸ „Za fašizam je država apsolut. ... Budući da država premašuje tijesne granice ličnog života, ona predstavlja imanentnu svijest nacije. ... Fašistička država je volja za moć i vladavinu. ... Za fašizam je težnja imperiji, to znači ekspanziji nacije, izraz vitaliteta.»⁹

⁷ E.Fromm, Bekstvo od slobode, «Naprijed» ITRO Zgb., »Nolit» IRO Bgd., «August Cesarec» liTRO Zgb., Zagreb 1984, 120

⁸ B. Mussolini, *Die Lehre des Faschismus*, Ernst Nolte (Hrsg.), Zbornik Theorien über den Faschismus, 6. Aufl. – Königstein /Ts. : Athenäum 1984, 207 – 208

⁹ Ibid., 217; 218; 219; 220.

Po svim osnovama autoritarnog i totalitarnog vođenja fašistički projekat svojoj ideologiji i organizaciji represijom i terorom, sistematskim onemogućavanjem i uništenjem drugačije politički strukturiranih i organizovanih partija, pokreta i institucija, prilagođava postojeće ekonomsko-političko stanje, a u prvom redu isključuje demokratske institucije i demokratsku političku praksu.

Primijenjena na socijalnu i političku klimu ideološka borbena sredstva fašizma suprotstavljena su uporištima i klasičnog građanskog kapitalističkog razvoja, a i onim formiranim snagama i projektima koje bi da postojeće građanske odnose preurede na tzv. pozitivnim osnovama društva.

Fašizam se oboružava tokom i rezultatima legitimirane snage uspjeha

Kako bi svaki učvršćeniji ili dosljedniji programski koncept fašizmu onemogućavao taktičko i operativno djelovanje, fašistička sredstva borbe slijede zauzeti ideološki prostor i postignuti politički uticaj. Bilo da djeluje iz uslova ideološkog pokreta, političke partije, autoritarnog i totalitarnog obavljanja vlasti, primjereno programiranim zahtjevima, iskalkulisanim ciljevima i predviđanim uspjesima, fašizam koristi instrumente moći, propagande, represije, terora, manipulacije, obmana, subverzija.

Projektu nacističke taktike takođe pripada da manipulira i u instrumentalne svrhe postiže kompromise i saveze! Savezništvo sa ideološkim i političkim konstitucijama frivolnog podržavanja i provođenja fašističke preokupacije imalo je primjerenije, odgovarajuće prihvaćenije, mjesto i značenje. Kompromisi i savezništva postizana sa političkim strukturama koje je trebalo upokoriti imala su taktički značaj i služila su organizovanijem rasporedu osvajačke snage, programiranoj konceptualizaciji i učvršćenju raspoloživog borbenog potencijala. Afinitet nacizma i fašizma isključuje pretpostavke koje se pridržavaju pravnih vrijednosnih principa, načela demokratičnosti i ravnopravnosti i životno važećih racionalnih sadržaja. U ovom smislu kompromisi i savezi «obavezuju» fašističko vodstvo jedino ukoliko doprinose postizanju, obezbijedenju i održanju fascio homogenizacije, homogenizacije uz pomoć i posredstvom unutrašnjeg i izvanjskog «savezništva pruta». U fašizmu prisila pruta ispostavljena je kao psihički i fizički teror, podjednako je usmjerena na populistički atomiziranu masu, ideološke sljedbenike, na one koje fašistička dominacija planira pridobiti, odnosno pokoriti, a poseban program discipliniranja, pogroma i obrušavanja predviđen je za populacije koje fašističkoj namjeri pružaju pasivan ili aktivan otpor.

Političke i ideološke težnje fašizma podrazumijevaju sukcesivno uvećavanje načina upotrebe i opravdanja svih sredstava koja doprinose beskom-

promisnoj podršci projiciranim i postavljeno programiranim interesima i ciljevima, a oni su postulirani iracionalitetom podređivanja, monstruoznog uništenja i razaranja. U ideološkom projektu B. Mussolinija primarno podređivanje odvijalo se bezuslovnim služenjem i slijedenjem konceptata državne vlasti. Maršom na Rim osvojena apsolutistička, diktatorska i totalitarna vlast Mussolinija, isključenjem političkih i ideoloških suparnika, ozvaničeno postavlja i nameće svoju ideološku platformu za državnu, a putem države, organizovanim državnim ustanovama terora, represije i moći, ustanovljava principe totalitarizma.

Proces osvajanja vlasti nacističkog projekta Hitlera, kako je znano, odredili su događaji završetka Prvog svjetskog rata, Versajski mirovni sporazum, omjer postavljenih ratnih reparacija, i, posebno, neuspjeli puč u Münchenu 1923. god., koji je bio pokušaj provođenja Mussolinijevog modela i pristupa osvajanju vlasti. – Na nacionalističkoj osnovi Hitler podstiče iracionalne efekte i razvija homogenizaciju nacije, oslanjajući se na širenje uvjerenja i «prizivanje mogućnosti» da se svijet okrenuo protiv Njemaca, a cijeli tok primjenjivanih mjera i postupaka programirane aktivnosti njegovog NSDAP-ea demonstrira i dočarava uvjerenje u vlastitu ispravnost, sam je napor u prihvatanju i zalaganju da se to stanovište i taj stav trebaju potvrditi, proširiti i učvrstiti. Hitlerov fašizam, fašistička autoritarnost i totalitarizam uspostavljali su se i razvijali putem jačanja «*nacionalnog Mi*» (M.Horkheimer), a Mussolinijev fašizam, diktatura i totalitarnost polugama neposredno obavljane vlasti i izgrađivanog legitimiteta *državno-nacionalne moći*.

Hitler je put osvajanja vlasti omogućavao zbiljskim konsolidovanjem nacionalsocijalističkog uvjerenja, tome su bliže ili posredovanije bile naklonjene partije desnice i centra i tome je postupno pridonosio trend rastuće naklonjenosti, pridobijanog raspoloženja i referencijalno uvećavana snaga javnog mnijenja. Osnovna podrška pravcu nacionalsocijalističkog zalaganja mogla se karakteristično uvidjeti i registrirati na suđenju Hitleru za neuspjeli puč u Münchenu, kada je u zaključnim govorom sudija istakao da tim djelom Hitler naciji ništa loše nije mislio ili učinio, da ga štiti istinitost njegovog uvjerenja. Putem ofanzivne i agresivne propagandističke i represivne aktivnosti Hitler je prvobitno programatski postizao nacionalističku homogenizaciju, a preuzimanjem potpune vlasti legalnim sredstvima je razvijao i intenzivirano nacističkim metodama uspostavljao, određenja, rasistički oreol, **ko uopšte može biti** njemačkim građaninom.

Pritisci objektivnih historijskih uslova nakon Prvog svjetskog rata i sistem Hitlerovih nacionalsocijalističkih metoda i postupaka pokazao se cjelishodnim i jedinstveno potvrdio da su određene prilike u Hitlerovoj pojavi imale nadopunu. U desetogodišnjem periodu prije Hitlerovog apsolutnog

osvajanja političke vlasti faktički je konstantno rasla, primjenjivanim mjerama omogućavana, dobijala na značaju i podršci taktika ideologije nacionalsocijalizma. U političkoj borbi efekti u proglasima i pozivima stranaka kursa nenacionalističkog opredjeljenja su znatno slabili i njihov uticaj su obesnaživali primjenjivani oblici i uspjesi borbe NSDAP-ea. *Ovim putem ostvarivani efekti išli su zajedno sa insuficijencijem i onemogućavanjem objektivnog nacionalnog privrednog i političkog dinamizma dopunjavanog sa svjetskohistorijskim ekonomskim krizama i teretom Damaklovog mača ratnih reparacija, što je sve doprinosilo formiranju i jačanju nacionalističkog osjećanja o trpljenju, ugroženosti, nepravdama, za koje je valjalo odrediti krivce i prema fašističkom planu strukturirano ustanoviti akcionu borbenost, prioritete u pokoravanju ili eliminaciji.*

Znano je da protuživotna ambicija ne može imati učvršćen ili utemeljen program! Kao izraz moći iracionaliteta fašizam se oslanja i postoji afirmisanjem motiva negacije, a princip negacije podrazumijeva i opredjeljenje da **fašistički projekat** ciljevima svoje ideologije i taktike označava i **ističe ono protiv čega je**, a principijelno je protiv onog što ne omogućava, odnosno ne podržava njegovu moć.

Unutar koncepta uspostavljene vlasti, ostvarenja nacionalizma putem države i državnih mjera, Mussolini ističe koje činjenice sadržajno doprinose fašističkoj perspektivi. On odgovarajućim mjerilima strukturira relevanciju pojedinih stanovišta, a ona mu služe za osnovu da potkrijepi i opravda operativku fašizma, u prvom redu savremeni značaj organizovanosti, dominacije i prava kolektiviteta. Pojedinaac se ostvaruje i potvrđuje isključivo kroz kolektivitet, a u Mussolinijevoj viziji njegovu moć potpomaže fašistička ideologija, usmjeravana i omogućavana kolektivitetom države, odnosno nacije.

Fašizam čini težnja za apsolutnost uzimanog principa dominacije iracionalnosti

Razvoj građanske tendencije nužno nadređivanog kolektiviteta nagoviješteno je postavljen članom 3. Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789. Član 1. ove deklaracije prvim stavom definiše slobodu i jednakopravnost pojedinca, koje ostaju tek u domenu pravne podrške.

Fašistička ideja dobija poticaj u uslovima generirano proisticanog suzbijanja i uskraćivanja odgovarajućeg stupnja aktueliziranog učešća date nacionalnodržavne strukture u omogućavanju građanske tendencije.

Zreli liberalizam legitimnije je odredio tokove integrisanja građanske tendencije, a na nacionalnodržavnom nivou u stvorenom dinamizmu mogle su imati mjesta formirano intenzivirane mogućnosti građanske produkcije

ukoliko su unutarnji potencijali prikladno omogućili, stvorili prostor uključanja, već zahtijevanom kontinuitetu relevantno unapređivanog integrisanja.

Budući bitno ekonomskopolitički posredovana, građansku tendenciju dominantno profiliraju sudionici prednjačeće intenziviranog dinamičnog razvoja i u njegovim pozitivnim i u njegovim negativnim implikacijama. Historijski karakter građanskog procesa standardno involvira negativne implikacije, a unutar građanskih protivrječnosti one se specifično određuju, efektuiraju, razrješavaju i redefinišu. Temeljem intenzivirano uspostavljenog građanskog dinamizma značajno onemogućen kontinuitet razvoja državne strukture u pitanju, a u uslovima određenijeg redefinisanja principa zasebnije supremacije građanske tendencije, u odgovarajuće stvorenom pritisku građanskorazvojno onemogućavanje ove strukture dovodi do osnova i traženja izlaza frontom negativnosti, iracionalnosti i negiranja, tj. činio-cima koji sam taj front i kolaps generišu i podstiču.

Fašizam je inicijalno pokrenut ovim determinantama, uzdiže se i formira na afirmisanom i produbljanom iracionalitetu! On faktičku iracionalnost konstituira, sobom određuje, te artikuliše u programiranju ideoloških motiva i namjerama mobilizatorskoofanzivne agresivnosti na podređivanje, tj. svrhom ostvarivanja i provođenja dominacije u isključivosti i neprikosnovenosti. Fašistički plan utvrđuje prvobitno fiktivno postavljanje, određivanje i ozloglašavanje krivca, a sama realizacija fašističkog koncepta demonstrira dokazivanje da je to određivanje ideološko sredstvo, da je krivac i sudionik (tzv. neprijateljskog) suprotstavljanja prevashodno onaj ko bezrezervno ne prihvata opskurni plan nadređivanja i dominacije agensa fašističke težnje.

Efeki korijenitijeg negiranja kojeg je zreli liberalizam postavio u formu insuficijencije nacije **fašizam mjerama svoje ambicije** preinačuje u osporavanje i onemogućavanje onih koji su nespremni da prihvate njegov patronat apsolutnog diktata i podređivanja.

Manipulacijom se potpomaže afirmisanje duha i determinanti nacionalističkog korporativizma i uz druge zadovoljene uslove opredijeljuje vitaliziranje snage kursa fašističkog razrješavanja građanskih protivrječnosti. U ovom smislu program fašizma u prvi plan stavlja sopstveno nacionalno trpljenje, a faktički poduprto i producirano sferom građanskim razvojem unapređivano onemogućenih odnosa, te **u fašistički preinačenom predstavljanju**, u fašistički izgrađivanom ideološkom korporativizmu i predočnoj viziji, nosioci negativnih uticaja su uopšte oni prema kojima se, ili protiv kojih se, fašistička ambicija ustremila. Omogućeno stavljanje nacije za apsolut dozvoljava fašizmu da manipuliše procesom građanskog negiranja i

da instrumentalizovano kombinuje raspoloživo ostvarivana sredstva moći građanske iracionalnosti.

U brojnim proglasima i zvaničnim obraćanjima uvjeravanje u fašistički projekat Führer zasniva na odgovarajuće prihvaćenim činjenicama i konstatacijama i ti stavovi osnažuju predviđeno projiciranu mogućnost funkcionalnog usmjeravanja, podsticanja, podržavanja opravdanja zadataka i zalaganja za koje se fašistički plan zauzima. - Program NSDAP-ea iz 1920. god. od tačke jedanaest pobraja protiv kojih građanskih određenja se Hitlerova partija bori, a to su odista konstituensi omogućeni poretkom građanskog struktuiranja; svojim razvojnim građanskim okvirom zreli liberalizam, ili postliberalna era, modelira ta građanska određenja, kao što modelira mjesto i funkciju same nacije. Utoliko je NSDAP protiv kamate, protiv trustova, protiv nepravedno sticane dobiti, za naglašenu socijalnu brigu, za obrazovanje i zdravstvo u korist pojedinaca, njemačkih građana i sunarodnika, sic, njemačke krvi, favorizuje suverenitet naroda, ali kroz opštost kojoj nadzor vodi nacistički autoritet Trećeg Reicha, prethodno putem centralnog parlamenta,¹⁰ a kasnije putem naredbi iz obraćanja Führera i iz proklamacija, stavova i interpretacija nacističkog štaba.

Program nacionalsocijalističke partije Hitlera postavlja zaštitnički odnos prema «sunarodnicima njemačke krvi». Ta sintagma treba da odgovarajuće fiksirano omogućava opštost fašizma, biotički oglašava njemačku nacionalnu ravan, postavlja služenje od Führera proklamovanim ciljevima, jedinstvo u projektu njemačke konsolidacije i homogenizacije i time podstiče slijednje i vjernost autoritarnosti i totalitarizmu fašizma.

Kako će trinaestogodišnje trajanje tzv. Trećeg Reicha pokazati i, još više, isti toliki period Hitlerove borbe i zalaganja da dođe na vlast, fašističkom zalaganju su, pored propagande, obmana i imputacija, na jedan ili na drugi način bile dopuštene, omogućene metode terora, fizičkog zlostavljanja, subverzije u svrhu manipulacije.

Proces osvajanja vlasti Hitler je ustanovio na nacionalizmu i strukturi autoritarnog partijskog organizovanja, a njenim zadobijanjem i drugim mjerama i okolnostima funkcionalno je «legalizirao» podršku i sjedinio ulogu kancelara sa pozicijom predsjednika 1934. god., čime je ustanovio osnovu principima omogućavanog režima totalitarizma. Totalitarizam podrazumijeva najminucioznije dirigovano upravljanje i javnom i privatnom sferom, nadzirano, usmjeravano vođeno i provođeno brojnim službama «od povjerenja». Totalitarizam takođe znači euforično prihvatanje i provođenje apso-

¹⁰ **Konsul.** R. Kühnl, *Das Parteiprogram der NSDAP u: Der deutsche Faschismus in Quellen und Dokumenten, Zweite, erweiterte Auflage, Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1977, 105-108.*

lutnih zahtjeva odluka Vođe i cjelovito poistovjećenje jedinki populističke mase u uzimanju, prihvatanju, da su te odluke njihove vlastite. Ne samo da «se fašistički podešen čovjek nesvjesno savladuje od najviših destruktivnih želja»,¹¹ nego u fašizmu «je jedan od najznačajnijih zadataka ..., koji se upravlja na osnovi bijede nastajuće prevelike agresije, ili kao spremnost na žrtvu vlastite ličnosti svakog pojedinca, ili kao borbeni duh protiv mogućih nacionalnih neprijatelja.»¹²

Kako je pojava fašizma najokrutnija forma manifestovanja, organizovanja i usmjeravanja vladavine iracionalnih građanskih težnji i protivrječnosti koncentrisanih na isključivost negiranja, nju omogućuje, recepcionira, konkretizovano slijedi i provodi formirana struktura i relevancija komore podsvijesti fašiste. Kriterije racionalnosti fašist odbacuje iz dva razloga. Prvo, što oni afirmišu principe života i što obavezuju aktere, svjesne i samosvjesne, na «mobilnu uključenost» u prosuđivanje, i drugo što oni osporavaju, dolaze u koliziju sa prihvaćenom agenturom slijedenja naredbi uništavanja, negiranja i razaranja, a time bi poziv i djelatnost fašiste sami po sebi bili onemogućeni. Fašist «može» djelovati jer je zamračio i odbacio principe racionalnog životnog struktuiranja, poistovjetio se sa apsolutizacijom uvjerenja iracionalnosti u fikciji da služi višim ciljevima providenim od Vođe; on prenosom odgovornosti na čin i biće obožavanja obavlja svoj dio doprinosa stvari kreiranog fašističkog projekta, u toj uzajamnosti ujedno daje i zadobija, učvršćuje, očekivano, povjerenje prihvatanja i provođenja naloga. Premda je upitno koliko komora podsvijesti može omogućavati da se postigne, dopre do zadovoljstva, iz sasvim analitički jasnih razloga, u predanosti ciljevima, u poistovjećenju i tzv. sudjelovanju na uzvišenim svojstvima Vođe fašist zadobija fiktivnu veličinu i fiktivno zadovoljstvo. S obzirom na postignutu građansku situaciju, doslijedeni dinamizam i diktat, **principe racionalnosti**, koje životvornost nameće i postavlja, **produktivitet destrukcije** uslovljavanim i afirmisanim negiranjem, potiskuje i obesnažuje.

Građanski razvoj prati svrsishodni manirizam održanja poretka. Održanje je takođe i odupiranje regresiji, premda odupiranje može da se ispostavi i kao zapadanje u nju.

Kao što jedna neprekinuta nit vodi od Franza II, Wilhelma I, Wilhelma II («Na njemačkom biću treba svijet ozdraviti»), Friedricha Eberta, Hindenburga do Hitlera, tako vodi neprekinuta nit od Francis Bacona, preko empirista, racionalista, francuskih prosvjetitelja, njemačke klasične filozofije, orijen-

¹¹ M.Horkheimer, *Lehren aus dem Faschismus* u: GS Band 8. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, November 1985, 28.

¹² M.Horkheimer, *Bemerkungen zur philosophischen Antropologie* u: GS Band 3. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988, 274.

tacija pozitivizma, i onih stanovišta koja bi da opravdaju stanja i postupke prenošenjem gledišta o odgovarajućem definisanju životinjskog svijeta na ljudsko društvo u izrazu formi socijaldarvinizma. «Pseudonaučni karakter takvih teza, koje izjednačuju kako životinju i čovjeka tako i narod i rasu i nasuprot historijskoj stvarnosti se bore protiv miješanje rasa kao pojave degeneracije, još prije je olakšalo njihovu široku popularizaciju.»¹³

Uslovi konkretnije primjene iskrivljenih i izopačenih učenja, političke strategije kojoj ide ususret lozinka o hiljadugodišnjem Reichu, na ideološkom planu su predstavljeni građanskim izlazom ili spasom u socijalizmu nacionalnog generisanja, skombinovanom formulom protiv posljedica i kapitala, a i određivanog socijalizma. Putem Führerprincipa implikacije kapitala ideološki su razgrađivane proklamacijama o prevladavanju klasa, fašistička vizija Hitlera ih poima i uzdiže u naciju, čime se i politički i ideološki otvorio prostor manipulaciji opravdanja, a i prostor za kalkulaciju da je nosilac poraznih kapitaluticaja onaj ko se odupire pokoravanju Hitlerovom fašističkom diktatu, te se on time identifikuje i istovremeno proglašava za eksterminaciju.

Povijesno je determinirana mogućnost odgovarajuće ideološkog artikulisanja, zasebno konceptualizirane djelotvornosti građanske implikacije iracionalnosti. U tom okviru odgovarajući karakter snage protivrječnosti i zastoja građanske dinamike datog perioda struktura i usmjerava komponentu iracionalnosti, virtualno afirmisanim i postavljenim pokušajem razrješavanja, strategijom ideologije fašizma.

Fašizam ne može ostvarivati, omogućavati, služiti ili funkcionalizirati povijesnu dosljednost i izvan je same logike pozitivnopovijesne promjene; problematična pitanja su u svakom pogledu došla do izražaja u formulisanju teze, određenja, o funkciji fašizma.

Konstituisanje građanskih produkcionih odnosa u naciji, odnosno njome i građanskim razvojem zrelog liberalizma afirmisani, radikalizirani i instrumentalizirani nacionalizam, u priređenim uslovima formiranog i artikulisanog pravca izdejsstvovano izopačenog legitimiteta agresivno-borbene upotrebe nacionalizma, podržane fikcijama i prilagođavanim historijskim činjenicama, duhovne tvorbe mita kao izrazi želja i obrazac podnošenja pritiska i tereta faktičke stvarnosti, te cjelovito harmonizirana manipulacija interesima, omogućuju skombinovane ciljeve fašizma.

U ovom smislu Reinhard Kühnl nastojeći iznjeti značaj samog nacionalističkog i historijskog kretanja za legitimiranje nacizma će reći «Razlike

¹³ K.D. Bracher, Die deutsche Diktatur – Entstehung Struktur Folgen des Nationalsozialismus, Büchergilde Gutenberg Ffm – Wien – Zürich, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln 1969, 15.

između različitih građanskih partija i NSDAP-ea odnosile su se na političko-institucionalnu strukturu. Ove povezanosti su u tom smislu tako značajne i one trebaju jedno objašnjenje zašto su birači ovih građanskih partija poslije 1929. godine u NSDAP nahrupili i zašto su se vodeće grupe ovih partija trudile za kontakte i koalicione razgovore sa NSDAP, a u martu 1933. godine pristale na zakonsko ovlašćenje Hitlerove vlade. ... autoritarnom sistemu upravljene tendencije nakon 1929. godine dobijaju uvijek više na značaju. ... naime, jedno bliže promatranje pokazuje da postoji jedan začudan kontinuitet vodećih slojeva između carstva i Vajmarske republike i da su ove grupe moći, naravno, dalje slijedile takođe njihove ranije ciljeve i interese“.¹⁴

Potpunim osvajanjem nacističke vlasti politička podrška Hitleru i NSDAP-eu izgrađivala se u postojećem ambijentu i populističkom raspoloženju masa. Afirmisan je i na snazi je dobijao režim totalitarizma i njime vitalizirani principi postupno su neutralisali značaj funkcija, učinili irelevantnim mjesto Reichstaga. Izgrađeno ideološko i taktičko-političko jedinstvo Vođe i populističke mase obezbijedilo je nacističkom režimu totalitarizma da vlast funkcionira besprijekorno. Stvoreni način političke i ideološke vlasti nacizma omogućio je da se sugestije i upute Führera ostvaruju kao nalozi, kao sami zakon, dobijajući konkretizaciju u jedinstvu prihvatanja, podrške i provođenja.

Nacionalistička homogenizacija, neophodan stupanj stvaranja potencijala za Hitlerov plan, imala je doktrinarno polazište u stavu ‚Njemačka, Njemačka, povrh svega‘, da bi funkcionalizacijom u nacionalsocijalizmu njemački građanin se odredio da on mora biti njemačke krvi i germanske rase. «Predominacija» koncepta rasizma nad nacionalsocijalizmom postala je podloga totalitarizma i prevashodno programski koncept stvaranih, obezbijedivanih uslova *plana ekspanzije za Veliku Njemačku, što se i Hitlerovom legislativom 1935. učvršćivalo*.¹⁵

Hitleru je izgrađeni način političke, ekonomske, ideološke regulacije i kasnije režima totalitarizma, omogućio da koordinacijom usmjerava i razrješava pitanja nacionalističke države, pa nije kao Mussolini npr. morao donositi zakon o štrajku. Sasvim je sigurno da su različiti putevi dolaska na vlast ove dvojice fašističkih vođa i različito stvaranje i zadobijanje podrške masa opredijelili i različit oblik postizanja i uspostavljanja fašističke mobilnosti, odnosno pripreme afirmisanja «spremnosti i sposobnosti» u prihvatanju i

¹⁴ R. Kühnl, *Der deutsche Faschismus in Quellen und Dokumenten*, Pahl-Rugenstein Verlag Köln Auflage 1977², 18-19.

¹⁵ **Konsul**. *Judenverfolgung und Judenausrottung Dokumente* u: *Der Nationalsozialismus Dokumente 1933-1945*. Herausgegeben, eingeleitet und dargestellt von **Walther Hofer** Fischer Taschenbuch Verlag Ffm 1980, 284-285.

provođenju postupaka i naredbi koncentrisanih na negiranje i uništavanje. Nacionalnodržavnom razvojnom dinamizmu objektivno neobezbijedena građanska infrastruktura i tim putem stanoviti pritisci potpomognuti strahom bezizlaza, uz činjenicu da je «... vajmarska demokratija bila prinuđena da sprovede i oživotvori imperijalistički Versajski mir, najdublje nacionalno poniženje koje je Nemačka doživela od Napoleonovog vremena. Vajmarska republika je, dakle, za demokratski neodgajene narodne mase predstavljala izvršni organ ovog nacionalnog poniženja u suprotnosti sa vremenima nacionalne veličine i ekspanzije koja su bila povezana s Fridrihom II Pruskim, Bilherom i Moltkeom, dakle sa monarhističko-nedemokratskim uspomenu»¹⁶ doprinjeli su efektima i artikulaciji snage razorno-negirajuće strategije, **da zajedno sa M.Horkheimerom možemo reći**, u prvom redu ostvarenju navlastitog podređivanja, negiranja i upokoravanja, a potom se postignuta instrumentalizacija usmjerila na podređivanje, negiranje i pokoravanje drugog. Izdvojena iz cjelovite građanske produkcije i prenesena i usadena u intersubjektivni odnos, instanca iracionalnosti i negiranja ne podliježe obavezi da se usklađuje sa racionalnim principima životvornosti građanskog društva, ali sukladno svojoj ambiciji, namjeri i interesu, karakteristično razvijanim prilikama supremacije, ona se ideološki opravdava uspjehom ustanovljenog kursa.

Događaji u vezi sa neuspjelim Hitlerovim pučem su na određen način iznjeli na svjetlo dana karakter političkih protivrječja, izgrađivanu dispoziciju, usmjeravanje situacije i raspoloženja njemačke nacije! Pored sudskopravnog ozvaničenja da Hitler ništa loše nije učinio njemačkoj naciji, pojavu Hitlera najdelikatnije će karakterizirati Houston Stewart Chamberlain iz Bayreuth-a gdje on u rodendanskom pismu «slavi Hitlera kao ‚velikog stručnjaka društva‘ i sa rečenicom zaključuje: ‚Bog, koji nam ga je poklonio, mogao bi još mnogo godina ga sačuvati blagodat za njemačku otadžbinu.‘»¹⁷ Otadžbina, nacija, u ovim prilikama nesumnjivo pobuđuje emocije, ikorporira monitorium sadržaja zajednice, prihvatanje mobilnog poziva i obavezu da se odužuje. Razvoj zrelog liberalizma ne ide pravcem da dâ prostor artikulisanju isključivosti građanskih odnosa i protivrječnosti *per se* posredstvom okvira nacionalne afirmacije. Isto tako motivi i postupci koji potaknuti iracionalnošću hoće da se postave u funkciju pozitivnog razriješenja političkih suprotnosti građanskog društva opravdavaju se programskoideološkim konceptom prava na osporavanje različitog. – Kako je puko provođenje favorizovanih iracionalnih interesa i postupaka samo za sebe neodrživo, to razlozi dosljednije konkretizacije iziskuju racionalne mjere pa

¹⁶ Lukač, Razaranje uma – Put iracionalizma od Šelinga do Hitlera, Kultura, Beograd 1966, 65.

¹⁷ K.D.Bracher, Die deutsche Diktatur – Entstehung Struktur Folgen des Nationalsozialismus, Büchergilde Gutenberg Ffm – Wien – Zürich, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln 1969, 139.đ.

se dolazi do pozivanja na proklamacije «,Bog hoće to'... uporediti poziv nacionalsocijalista ,Njemačka probudi se!'¹⁸»

Fašizam, kao konkretizovano pripremana i formirana snaga za isključivo provođenje dimenzije iracionaliteta u stadiju zrelog liberalizma građanskog društva ostvaruje iracionalne interese i postupke funkcionalizirajući fabulacije i sadržaje fikcija mita. Prizivanje mita i mitološke svijesti treba da se покаže u slavljenju koncepata providenja. Kako fašistička ideologija postavlja, tzv. sudbina je omogućila da se postignu uslovi realizacije tih koncepata. Mit i mitomanska stanja uzajamno se uslovljavaju, nalaze i dopunjuju. Nacizam se pozivao na ostvarenje hiljadugodišnjeg Reicha! Postojanje, održavanje i omogućavanje fašizma, shodno težnjama fašističkog totalnog usiljavanja i ideološkog kombinovanja, u dobijanju na uvjerljivosti poseže za izvučeno prilagođanim činjenica prikazivane historije. U tom prostoru fašistička ideologija može da se odgovarajuće nalazi iz isključivog razloga kojeg navodi Jacob Burckhardt, naime da je historija u bitnom ono što su dominantne snage u određenom vremenu smatrale važnim da zabilježe. Fašistička projekcija i funkcionalizacija sukladno svojim ciljevima i strategiji cjelovito rekonstruira historijske, političke i kulturne uslove po principu da svoju ideologiju hoće strukturirati i prikazati u svjetlu racionalno prihvatljivih svrha.

Misija fašizma dekomponuje životne impulse. Te impulse ona prilagođava svom legitimitetu, a tim putem se pridržava konstrukcija zasnovanih na određujućim oblicima zamajivanja, obmana, dezavuiranja, podvala, gdje, po fašističkoj objekciji, prikazivana **svetost postavljenih ciljeva** treba da sve ove oblike svrhovito i funkcionalno uključi.

«Šta je prethodno išlo, mrzilo se, apstraktno poricalo, barbarski smaknulo; najviše služi jedna davno iščezla, po omiljenosti pripravljena hvalisava historija kao propagandni simbol nacionalnog obnavljanja. Takvi procesi, u kojima je stvarna prošlost likvidirana umjesto da je ona dodatno prihvaćena, bili su stalno povezani sa istrebljenjem cijelih grupa ljudi, a prokletstvo organiziranog terora koji pri prelasku u novi oblik društva, njemu zahvaljuje njegovu egzistenciju, dobio je postojano na značenju. U mišljenju nagovještavana neposredna negacija zaborava i sljepoće, u stvarnosti ona smrt znači.»¹⁹ Negatorski, iracionalni, političkoideološki program, jasne orijentacije na eksterminacije, istrebljenja, treba teorijsku komplementarnost koja se stvara prema aktuelnoj upotrebi kombinatorike i konstrukcija; taj program ne ostavlja po strani prošlost, a budućnost zasniva u mjeri rezultata

¹⁸ M.Horkheimer, Forschungsprojekt über den Antisemitismus: GS Band 4. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988, 382.

¹⁹ M.Horkheimer, *Philosophie als Kulturkritik* u: GS Band 7. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, November 1985, 87.

ostvarivanog uspjeha. Shodno cjelovitom kursu fikcija i konstrukcija neprijatelj i žrtva se označuju, što služi za pretekst prava na zlostavljanje, eliminaciju i/li likvidaciju. Žrtva se identifikuje sa koncentrisanim i sedimentiranim zlom! Konstrukcijama se ne samo «ustanovljava» zlo, nego takode pronosi i denuncira, prikazuje, da žrtva pripada niže rangiranoj kulturi, umanjene je tolerancije i obzira, specifično neizgrađenih vrijednosnih, kulturnih i civilizacijskih kriterija. Formula Hitlerovog govora od 01. 05. 1933. god. «Kada svijet protiv nas stoji ...» unutar koje se određuju i smještaju oni što su označeni «da su protiv», na osnovi fašistički apsolutizirane moći, fašistički apsolutizirane pravde i posjedovanja prava, na osnovi perspektive podrazumijevanog dobročinstva i dobronamjernosti fašističkog vođstva, na sama određenja «da su protiv» nadovezuju se brojne oznake i pošasti koje opravdavaju i upućuju na negiranje, te se na taj način ispunjavaju i zadovoljavaju razlozi da se kao takvi zlostavljaju, progone i eksterminiraju.

Snagu fikcije ozloglašavanja (koja proističe iz fikcije podsticanja većih prava na čemu se **gradi aura moći** i provodi isticani koncept politike kao vještine nemogućeg) Führer je obezbijedio prirodom svoje pozicije, a kako se zna da je on svemoguć, svedobar, nepogrešiv, on takvim svojstvima zaslužuje da se njegove sugestije prihvataju i slijede. Führer, odnosno nacistički štab, stvara, otkriva i postavlja osumnjičenost, stigmatizira opasnost i identifikuje okrivljene, a kako je djelovanje okrivljenih podmuklo, krivica mjerodavno proglašena, **Voda gradi veličinu** ne samo na tome, nego i na tzv. zalaganju da se krivica primjereno sankcioniše. Voda otkriva i suzbija opasnost, otagnaje strah i nevjericu. Sama činjenica da su opasne namjere blagovremeno razotkrivene podrazumijeva snagu detektovanja, preimućstva, nadmoćnu sposobnost da se odupre «pronađenim» neprijateljskim namjerama.

Kako se podrazumijeva, bez obzira što neprijatelj djeluje tajno, podlo, ili baš zbog toga se njegovi činovi na takav način predoče, *spособnosti Vođe su doprinjele* da neprijatelj ne uspije u svojim namjerama! Svakako da izgrađeni ambijent, nacionalistički homogenizirana masa ili socijalno atomizirane jedinice omogućuju funkcionisanje ovog tipa, strukture i režima vladavine, diktature, autoritarnosti i totalitarizma, i u tom smislu Voda je primarni status jedinstva izraza, funkcije i mehanizma podrške, odobravanja ili tzv. raspolaganja vođenih. *Voda u ovom smislu je obilježje slave, izgrađenog i zadobijenog povjerenja u faktičkoj unutarpojmovnoj fašističkoj komunikaciji i, prije svega, totalitarističkoj artikulaciji ovaj pojam ne predstavlja diktatora, autokratu ili tiranina.*

Dok nauka historije sagledava historijska fakta u njihovom razvoju, u kompleksnoj dijalektičkoj perspektivi, potencijalnim i dijahronijskim učincima, zahtjevi prilagodavanog preuređivanja prošlosti i na iracionalnosti

zasnovano projiciranje negiranja, preobraćaju i podređuju tvorce, narode, u čije ime se ovo projiciranje, prilagođeno rekonstruira, u istinske taoce historijskog zbivanja. – Na bilo koji način i u bilo kojem obimu, odvratanje, zanemarivanje, prenebravanje, ignorisanje aspekata, ili čak cjeline, historijske matrice prevashodno je dinamizirano ideološkom profilacijom odgovarajuće političke strukture i političkog postojanja. Plansko preuređivanje historijskih činjenica, dakle, usmjerava važeće konstituirana, artikulisana i afirmisana **ideologija**. Kao tipično projicirana svijest određeno očekivanog uspjeha i realizacije ona omogućuje koncipirani interes, njemu predviđeno pozicionirano mjesto u građanskim političkim odnosima. Sigurno je da ovaj kontekst dovodi baštinike prilagođene historije do zatečenosti zbiljskim historijskim događanjem, a sama zatečenost uključuje, ako ne i generiše, potrebu **konkretizovanog podređivanja izokrenutoj stvarnosti**.

***

Građanski razvoj društva zasniva legitimnost racionalnih i iracionalnih principa izgradnje i struktuiranja političkih i ekonomskih odnosa. Te odnose posreduje održavanje i razvijanje građanske tendencije, a unutar političkoliberalnog stadija, putem svojih institucionalnih rješenja, pojedina državna organizacija, na način klasno i nacionalno dinamiziranog vlastitog regulisanja, sudjeluje u građanski ostvarivanom produktivitetu. Shodno samom državno-građanskom osnaživanju pomjereni produktivitet dinamizma građanskog razvoja iziskuje obezbijedeno prošireniju infrastrukturu, što znači postizanje i pronalaženje uslova i prostora u kojemu unaprijeđeni produktivitet ne samo pretenduje, nego je to *per se* pitanje *módus vivendi*, zbiljski zahtjev legitimnog postojanja, odnosno sudjelovanja i ostvarivanja građanske regulatornosti. Neusklađen razvoj objektivno državnog građanskog produktiviteta i izostanak tom dinamizmu neophodno potrebnih aspekata kontinuiranja istovjetno je sa procesom zaostajanja ili čak direktnog onemogućavanja.

U ovom smislu uopšte unapređivani građanski produktivitet proširuje se uz podršku potpunije integracije građanskog procesa, pri čemu državne konstitucije usklađuju svoja unutarnja i nacionalna određenja.

Liberalni stadij građanskog razvitka posreduju odnosi građanski konstituirane tvorevine **nacije**. U nacionalnom postojanju, formiranju i izražavanju afirmiše se ekskluzivitet građanskih odnosa, tj. liberalni građanski odnosi evidentno dobijaju obrise nacionalnih i nacionalna satisfakcija postaje eksponent sudjelovanja u omogućavanju i razrješavanju bitno građanskih protivrječnosti. Građanske protivrječnosti izražavaju se i u odnosima nadređivanja i podređenosti, odnosno hegemonizma ili zahtjeva za odgovarajućom emancipacijom, ali stadij zrelog liberalizma opredijeljuje «**na kraju**

epohe» da se te protivrječnosti u osnovi preuređuju, preustrojavaju i, u određeno profilisanom političkom i ideološkom poretku, bivaju djelotvorne u izrazu i apsorpciji nacionalne zajednice.

Nacija je, dakle, *par ekselâns* građanska konstitucija proistekla kao historijska pojava i činilac da građanske odnose i građanske protivrječnosti liberalizma izražava, manifestuje, razvojno građanski funkcionalizira i određuje. Nacija izražava i pozitivne i negativne dimenzije, racionalne i iracionalne implikacije građanskog razvoja, a pogotovo aspekte zapriječavanja i onemogućavanja sfere građanskog razvitka. Utoliko u stadiju zrelog liberalizma manifestovani «neotklonjivi» građanski zastoji usmjeravaju se i inkorporiraju u isključivi nacionalni etablisman. Prihvatanje građanskih protivrječnosti i problema građanskog društva kao *eo ipso* nacionalnih, ili u intenziviranoj radikalizaciji kao društvenih, formira **nacionalizam**. Posebnog su karaktera unutardržavne građanske protivrječnosti stadija zrele liberalne konstitucije i građanskih zahtjeva koji sudjelovanjem treba da ostvare uslove primjerenijeg prelaza u postliberalnu fazu. Onemogućeni građanski kontinuitet, proistekao iz suzbijenih aspekata dinamizma nacionalnodržavnog produktivneta i takođe legitimno mjerodavne isključenosti iz sudjelovanja na ostvarenju procesa građanske tendencije, ne izražava se tek u mjerama stagnacije, nego dosljedne regresije. **Regresija stacionirana u naciji**, shodno njome podsticanoj, ostvarivanoj i omogućavanoj dubini i intenzivnosti, proizvodi nacionalizam.

Na ovaj način regresija održana i razvijana u naciji i nacionalizmom, neomogućene zbiljske alternative, u proisteklim uslovima kada je nacija jedina forma građanskog izraza, produbljivani nacionalizam postaje faktičko područje težišnog **obezbijedenja plodnog tla fašizmu**.

U naciji ustrojena protivrječja stadija zrelog liberalizma klasne strukture društva građanskog razvoja, posredstvom nacionalizma nacionalne države, omogućuju, dakle, fašizam. Fašizam se razvija na suprotnostima nacionalističke radikalizacije unutar predanosti borbenom zahtjevu negacije i instrumentalizirane samonegacije, takođe do samouništenja prihvaćenog provođenja borbenih motiva iracionalnosti. *Dimenzija iracionaliteta fašizmom trijumfuje u zasebnosti i apsolutizaciji djelovanja i omogućavanja*.

Fašizam je proistekao i produkt je negativiteta građanskih odnosa, a **po vlastitim proklamacijama** pokrenut je da razriješi suprotnosti koje ti građanski odnosi ispostavljaju. Fašizam, odnosno nacizam, takođe je okrenut protiv tadašnjeg socijalizma, kako Hitler u Mein Kampfu ističe, protiv jevrejskog učenja marksizma. Ideologiju fašizma koncipiraju principi iracionaliteta, negacije, nihilizma, i fašizam kao borbeno opredijeljenje i imperativ

postaje konstitucija i akcelerator derogiranja faktičkih životnih impulsa. Svojom ideološkom konceptualizacijom fašizam se koncentriše na programatsko održanje, provođenje uvjerljivosti i zalaganje za podršku svojim namjerama i ciljevima, nikako ne ostavljajući prostora sumnji u izvjesnost tih ciljeva, tj. odnoseći se krajnjim rigorizmom prema onima koji tu vrstu sumnjičavosti iskažu ili ispolje.

Dok fazom nacionalističke homogenizacije fašistička ambicija za svoj projekat kooptira pojedine slojeve političkog korpusa na mobilizaciju, fašizam praktično agresivnog borbenog osvajanja fašisti «stvaraju» neprijatelje od svih onih koji ne pristaju na pokoravanje i koji nisu spremni da se podvrgavaju, da slijede njihove mjere prisile, terora, ili pak da se cjelovito založe za fašistički ideološki koncept.

Ideološki sistem fašizma počiva na stalnoj kontroli, potpunom usmjerenju i omogućavanju njegovih težišnih borbenih ciljeva i postupaka. Ti ciljevi i postupci, kako se istaklo, dobijaju opravdanje konkretizovanim ostvarenjem uspjeha! Kako ne može biti struktuirano racionalnim životnim principima i motivima, fašističko stanovište formira konglomerat eklekticizma. Svrhom sopstvene funkcionalizacije i opravdanja fašističko stanovište prihvaća različite idejne konceptualizacije i prilagođene teorijske objekcije. - Fašistička ideologija nastoji harmonizirati neutemeljene stavove, konstrukcije zasnovane na odgovarajućim obmanama, dezavucijama, denuncijacijama, a u biti je konkretizovana stvarnost građanske iracionalnosti.

Obmane se povezuju sa prilagođeno preuređivanim historijskim činjenicama, stvaranjem mita i mitskom predajom, funkcionalizira se učenje socijaldarvinizma, sa arijevsom rasom koja je plemenita i većih historijskih vrijednosti, **pripada joj nadređivanje i «proviđenjem odanost» nacističkom projektu.**

Fašizam pripada najopskurnijim historijskim tvorevinama i producirala ga je implikacija iracionalne dinamičnosti i protivrječnosti zrelog liberalizma građanskog razvitka. Građanski historijski razvitak nije odagnao protivrječnosti, determinante iracionaliteta, koje su producirale fašizam, **pa je sasvim utemeljen stav da je Hitler poražen, a fašizam nije.** Implikacije građanskog iracionaliteta, negiranja i protivrječnosti postoje u drugom, postliberalnom obliku, a fašizam je moguć u varijanti i modulu neofašizma, čije se funkcije ostvaruju regionalno, a uporišta, dirigovanje, dobijaju iz središnje supremacije sučeljavanja.

Brojni istraživači su se bavili striktno temom fašizma, iscrpno, predano, sa krajnjom pouzdanošću i odgovornošću naučne relevancije, između drugih **prvenstveno djelatnici kritičke teorije društva**, svi zajedno i pojedinač-

no u domenu svoje disciplinarnosti i subdisciplinarnosti, takode Wolfgang Abendroth, Reinhard Kühnl, Karl Dietrich Bracher, Walter Laqueur, Hannah Arendt, i posredstvom njih izvlačimo nepodijeljen stav da **bavljenje ovim fenomenom na istinski odgovoran, naučno-istraživački vjerodostojan način, utemeljuje napore za čovjeka, doprinos je suzbijanju pojave fašizma, njegove funkcionalizacije, instrumentaliziranja i manipulacije za svrhe protivne životu i tekovinama ljudske kulture i civilizacije.**

LITERATURA:

1. Adorno, T.W. Studien zum autoritären Charakter, Suhrkamp Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, 1995
2. Bracher, K.D. Die deutsche Diktatur – Entstehung Struktur Folgen des Nationalsozialismus, Büchergilde Gutenberg Ffm – Wien – Zürich, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln 1969
3. Bullock, A. HITLER Eine Studie über Tyrannei, Vollständig überarbeitete Neuausgabe, Droste Verlag Düsseldorf 1969
4. Dittrich, J. et al. II, Die moderne Welt Von den bürgerlichen Revolutionen bis zur Gegenwart, Grundriß der Geschichte für die Oberstufe der Höheren Schulen, Gekürzte, zweibändige Ausgabe, Ernst Klett Verlag Stuttgart 3. Auflage 1978
5. Faschismus, Enzyklopädie BROCKHAUS in 24 Bände, 19. völlig neubearbeitete Auflage Band 7, Mannheim 1988
6. Fromm, E. Bekstvo od slobode, «Naprijed» ITRO Zgb., »Nolit» IRO Bgd., «August Cesarec» liTRO Zgb., Zagreb 1984
7. Fromm, E. Anatomija ljudske destruktivnosti I i II, «Naprijed» ITRO Zgb., »Nolit» IRO Bgd., Zagreb 1986
8. Hitler, A. „Hitlers Rede zum 1. Mai 1933.“ Welt Geschichte im Aufriß, Ausgabe in Themenheften, Herausgegeben von Werner Ripper, Der europäische Faschismus und das Dritte Reich, Verlag Moritz Diesterweg Ffm-Berlin- München 1977
9. Horkheimer, M. *Bemerkungen zur philosophischen Antropologie* u: GS Band 3. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988
10. Horkheimer, M. Forschungsprojekt über den Antisemitismus: GS Band 4. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988
11. Horkheimer, M. *Philosophie als Kulturkritik* u: GS Band 7. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, November 1985
12. Horkheimer, M. *Lehren aus dem Faschismus* u: GS Band 8. Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, November 1985
13. *Judenverfolgung und Judenausrottung Dokumente* u: Der Nationalsozialismus Dokumente 1933-1945. Herausgegeben, eingeleitet und dargestellt von **Walther Hofer** Fischer Taschenbuch Verlag Ffm 1980
14. Kühnl, R. Das Parteiprogramm der NSDAP u: Der deutsche Faschismus in Quellen und Dokumenten, Zweite, erweiterte Auflage, Pahl-Rugenstein Verlag, Köln Auflage 1977²
15. Laqueur, W. Faschismus – Gestern Heute Morgen, Propyläen Verlag 1997
16. Lukač, Đ. Razaranje uma – Put iracionalizma od Šelinga do Hitlera, Kultura Beograd 1966
17. Mitscherlich, A. Medizin ohne Menschlichkeit Dokumente des Nürnberger Ärzteprozesses, Fischer Taschenbuch Verlag Ffm. Oktober 1995³
18. Mussolini, B. *Die Lehre des Faschismus*, Ernst Nolte (Hrsg.), Zbornik Theorien über den Faschismus, 6. Aufl. – Königstein /Ts. : Athenäum 1984
19. Neumann, F. Behemoth – Struktur und Praxis des Nationalsozialismus 1933-1944, Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Mai 1988
20. Nittner, E. Der Weg zum Heute – Die Geschichte der letzten zwei Jahrhunderte 2. berichtigte und erweiterte Auflage, MAXIMILIAN-VERLAG HERFORD UND BONN 1964
21. Simmel, E. (Hg.), Antisemitismus, Mit Beiträgen von T.W. Adorno et al., Fischer Taschenbuch Verlag Ffm, Juli 1993

ČLANCI:

1. Abendroth, W. „Das Problem der sozialen Funktion und der sozialen Voraussetzungen des Faschismus“, (str. 251-258) Das Argument 4-6 August 1970, 58 Jahrgang
2. Köhler, J. „Der Wille zum Reich. Genesis und Geltung eines Mythos“ (str. 25-35), Ästhetik und Kommunikation – Beiträge zur politischen Erziehung Heft 56, 15 Jahrgang Deutsche Mythen
3. Ladeur, K. H. „Carl Schmitt und die Nichthintergebarkeit der Politischen Theologie – Die Versuchung des Totalitarismus in der liberalen Gesellschaft“ Politische Vierteljahresschrift, 37. Jg. (1996), Heft 4, S. 665-686
4. Söllner, A. „Geschichte und Herrschaft – Eine kritische Studie zum Verhältnis von Philosophie und Sozialwissenschaft in der Kritischen Theorie“ Philosophisches Jahrbuch 83. Jahrgang 1976. 2 Halbband, Verlag Karl Alber Freiburg/München (str. 333-356)

Šefik Baraković**DER BEGRIFF UND DAS PHÄNOMEN DES FASCHISMUS****ZUSAMMENFASSUNG**

Das Phänomen des Faschismus ist mit dem zweiten Jahrzehnt des 20. Jahrhundert verbunden. Das ist das Produkt, die Konstitution des liberalen Entwicklungsstadiums der Zivilgesellschaft. Es ist aus einem bürgerlich gescheiterten Prozeß der staatlich – nationalen Triebkraft bzw. aus einem verhinderten staatlich – bürgerlich angemessenen Kontinua der betreffenden bürgerlichen politischen Struktur im reifen Liberalismus entstanden. Die bürgerliche Entwicklung ist durch die Dimension der Rationalität und der Irrationalität produziert. Die Nation ist ein Phänomen der bürgerlichen Entwicklung und sie artikuliert und inkorporiert die Implikation der bürgerlichen Verhältnisse, erreicht durch das Niveau der Staatsregulierung. Die im Rahmen der bürgerlichen Positivität konstituierten und strukturierten bürgerlichen Verhältnisse werden als nationaler Erfolg miterlebt, erklärt und definiert, jedoch die Verzögerungen, Beschränkungen und Stolpern der bürgerlichen staatlich – nationalen Verhältnisse werden als national nichtbestätigte Satisfaktion interpretiert. Die bestimmte, ungenügend und nicht ausgeglichen entwickelte Triebkraft der staatlichen national – bürgerlichen Struktur fasst durch die gezeigte Grundlage der pertinenten Insuffizienz in einem reifen liberalen Stadium, verhindert jedoch mit einer maßgebenden Kontinuität zu intervenieren und die aufgeforderte Intensität der bürgerlich-nationalen Produktivität auszuarbeiten, gemäß einer verhältnismäßigen Abwesenheit oder durch Kollabieren in der Stagnation völlig der Regression gleich, einen Ausweg zum jeden Preis suchend, die Erfahrung der Negativität, der Irrationalität und der Verneinung zusammen, wandelt diese Erfahrung in den Versuch eigener Abklärung von bürgerlichen Widersprüche um.

Mit einer unerbittlich abgehaltenen Legitimierung der Irrationalität und der Verneinung bekommt sie durch deren Negativität und verstärkte Exklusivität in der Nation eine Form von Nationalismus. Die Umstände **per se** der nationalistischen Verneinung, der mitwirkenden Irrationalität innerhalb von dem staatlich – nationalistischen Korporativismus tragen einer Radikalisierung bei, ermuntern und verstärken die Perzeption, die bürgerliche Aussichtslosigkeit anzunehmen, sie sind wirksam und zeigen sich als projizierter Einfluß, welcher von dem „Entgegengesetzten“ durchgeführt und realisiert wird.

Die bürgerlichen Widersprüche von Verneinung, welche im Rahmen der Ausschließlichkeit des Nationalismus affirmiert, vertieft und ermöglicht sind, werden leicht zugänglich, sie anzunehmen, sie unterstützen die Richtung, die Bereitschaft, die Fähigkeit und die Neigung zur Vollständigkeit des Kontextes der Irrationalität. Auf diesen Voraussetzungen werden die Maßstäbe der Rezeption oder der Veröffentlichung der Wahrheit hervorgehoben, aufgebaut und festgesetzt, der N.B. Ideologie, wobei die Prinzipien der Rationalität keine relevant gültige Stelle haben können.

Die bürgerlichen Beziehungen werden unecht abgehalten, gerichtet und koordiniert, die Bevölkerungsmassen werden populistisch, jedoch die Landsleute, die Bürger werden die Einzelnen einer atomisierten populistischen Masse. Die populistische Masse wird von dem Autoritarismus des Führers geführt, sie ist so gestaltet, dass sie lediglich bereit ist, sich für die von ihm dargestellte Legalität aufgrund von Vertrauen zur Richtigkeit, oder für die Legitimität der von ihm dosierten und durchgeführten Art und Weise und der sog. Weiterleitung der Wahrheit durchzusetzen.

Die aufgebaute Umgebung trägt bei und ermöglicht tatsächlich, dass der Führer eine konzentrierte Macht, die Wohltat, die Wahrheit und die Gerechtigkeit, die Personifizierung der Ergebenheit zum allgemeinen Wohl, das Vertrauen zur gewissen Rettung ist, **das Heil**, und auf dieser Grundlage zieht seiner Unfehlbarkeit die Kraft, seine Ziele und sein ideologisches Konzept folgend, welche sich sowieso als einzige Alternative herausgestellt haben. Der Führer in diesem Sinne hat die Möglichkeit, dem tatsächlichen Zustand die Rechtschaffenheit und Gültigkeit des ideologischen Konzeptes anzupassen, aber auch dass alles Erreichtes als real betrachtet. Die Anpassung des Realen an das ideologisch und politisch konstruierte Idealen konnte der Versuchung des Kontextes von angepassten historischen Tatsachen nicht entkommen, der Affirmation des mythologischen und erwünschten historischen Bewußtseins und Übermittlung, welche eine funktionelle Unterstützung für das gesetzte Konzept von Zwecke und Ziele gibt.

Der Faschismus beruht auf einer absoluten Anforderung und einer Wirksamkeit des gestellten Leitmotivs der Irrationalität und Verneinung, er ist eine organisierte Anpassung und die Rechtfertigung auf diesen Grundlagen von politischen Formen und Läufen. Diese Anpassung und Rechtfertigung funktionalisieren einen praktischen Notwendigkeit, dass die Faschismusziele ständig, aufgrund von Erfolg durch eine Kontrolle gerichtet und ermöglicht werden. Eine vollkommene Ideologisierung von faschistisch konstituierten Beziehungen gleicht die entkräfteten, selbstdynamischen Prinzipien der Rationalität aus, und die Gehorsamkeit und das Nachgehen sind die Ergebnisse der Ideologisierung, wobei das Konzept der lebensveränderten Zwecke praktisch strukturiert werden kann.

Der Faschismus beruft sich auf das Selbstopfer als Rettungslogan. In einer Umwelt der Irrationalität wird die Auslösung des Erfolges bei der Verwirklichung der beauftragten Ziele glorifiziert und im Kontext der Rationalität im gleichen Rahmen wird aufgehaltener Trend durch einen kontinuierlichen Zwang vernachlässigt, *opfert den Charakter der Substanz von Dingen durch Berufung zur Sensibilität bei Verzeihung.*

Die Maßnahmen, mit welchen sich die faschistische Ambition innerhalb eines einzelnen psychischen Planes von Repression und Terror selbsterhebt, werden die Mythen des Hochmuts, der Größe, der Gerechtigkeit, der Ehre, des Stolzes, der Großzügigkeit, der Freiheitsliebe affirmiert und bevorzugt, und letztendlich sie wird sich durch den Segen der Vorsehung rechtfertigt, das heißt, sie bezieht sich auf eine Unterstützung und die Gewährung seitens einer bestimmten Vorsehung.

Die Determinanten, welche den Faschismus ermöglicht haben, haben die Fähigkeit, durch die Wege der erfordernten Entgegensetzung und Manipulierung in einer neuen anpassungsfähigen Form manifestiert zu sein. Die zum Ausdruck bringenden Widersprüche im Faschismus sind unter anderem auch im Neofaschismus präsent. Ihre maßgebende Erleuchtung müsste ein Beitrag zur Bekämpfung von derer Offenlegung auf diese Art und Weise sein.

Schlufsworte: Nationalismus, Manipulierung, Korporativismus, Faschismus, Irrationalität, Verneinung, Führung, bürgerliches Entgegensetzen, Populismus, Folgen, Einzelne(r) der Masse